

Selvitys Japanin kotiseutulahjoitus- järjestelmän soveltamisesta Suomen oloihin

Loppuraportti 26.9.2022

Kaisa Lähteenmäki-Smith, Henrika Ruokonen, Iina Tunkkari,
Pauliina Seppälä, Petteri Niskanen, Ari-Veikko Anttiroiko

Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet

MDI

Tiivistelmä	3
Sammandrag	7
Summary	11
Esipuhe	15
1. Johdanto	16
1.1 Selvitystyön eteneminen ja raportin sisältö	17
2. Furusato Nozei -järjestelmän kehittyminen osaksi kuntien elinvoiman vahvistamista	19
3. Selvityksen tulokset	23
3.1 Motivaatiotekijät varainkeruuseen osallistumiseen	23
3.2 Mahdollistajat ja arvonnäkökulman muodostuminen	31
3.3 Haasteet ja esteet	38
4. Kotiseutulahoitukseen ja -rahoittamiseen soveltuvat kanavat Suomessa tänään	42
5. Johtopäätökset ja ehdotukset	47
6. Vaihtoehtoiset mallit kokeilujen pohjaksi	51
6.1 Mallien mahdollinen vaikuttavuus	58
Lähteet	59
LIITE Kyselyjen toteutus	61

Tiivistelmä

Tässä raportoitavan selvityksen tehtävänä on ollut tarjota Harvaan asuttujen alueiden (HAMA) parlamentaarisen työryhmän käyttöön tietoa siitä, voisiko japanilaisen Furusato Nozein tyyppinen kotiseutulahjoitusjärjestelmä olla keino lisätä myös Suomen harvaan asuttujen alueiden elinvoimaa ja hyvinvointia. Tavoitteena on ollut selvittää, miten ja miltä osin lahjoitusmalli olisi **sovellettavissa Suomen oloihin** ja arvioida, mitä vaikutuksia kotiseutulahjoitusjärjestelmällä olisi **harvaan asuttujen alueiden** elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi tavoitteena on tunnistaa mahdolliset esteet ja tehdä ehdotus konkreettisesta mallista kotiseutulahjoitusjärjestelmän kokeilemiseksi Suomessa.

Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmä on ainutlaatuinen esimerkki valtakunnallisesta toimivasta monitoimijaisesta asetelmasta. Vuosien saatossa nykymuotoonsa kehittyntä ja edelleen jatkuvasti uudelleen muovautuvaa Furusato Nozein tarinaa voidaan pitää omintakeisena ja ainutlaatuisena yhdistelmänä alustatalouden ja kooltaan merkittävän markkinan hyödyntämistä, poliittista kontekstia, joukkoliikettä, polkuriippuvuutta ja onnekkaiden yhteensattumien summaa, eikä se siten ole suunnitellusti toistettavissa. Sen inspiroima kokeilu voisi kuitenkin tukea myös Suomessa erityisesti pienempien kuntien ja maaseutumaisten alueiden elinvoimaa. Kotiseutulahjoittamisen tapainen, vapaaehtoisuuteen perustuva toimintamalli voisi myös olla yksi tapa vahvistaa paikallista osallisuus- ja elinvoimatyötä monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden olosuhteissa, joissa on tärkeää löytää myönteisiä keinoja tukea ihmisten monitasoista identiteetin muodostusta sekä kaupungin ja maaseudun kaksisuuntaista ymmärrystä.

Nähdäksemme paljon on tehtävissä jo olemassa olevan lainsäädännön puitteissa. Kentän sirpaleisuuden vuoksi voisi kuitenkin olla hyödyllistä tukea joukkorahoittamista ja kotiseutulahjoituksia esim. sopivan säätiön tai rahaston kautta. Tällä voitaisiin rahoittaa paremmin kansalaisten hyvän tekemisen motivaatioita hyödyntävää, ja paikallista elinvoimaa rikastavaa yhteistyötä, viestintää ja osallisuutta. Tällä voisi olla myönteisiä vaikutuksia sekä elinvoimaa ylläpitävään ja kehittävään toimintaan ja lisäksi voitaisiin paremmin hyödyntää monipaikkaisuutta ja molemmin suuntaista ymmärrystä ja yhteiskuntarauhaa tukevaa toimintaan yleisemmin.

Kotiseutulahjoitusmallin menestystä Japanissa selittäviä tekijöitä ei voida sellaisenaan replikoida ja siten Japanin mallin soveltaminen ja kokeilu Suomessa voitaisiin parhaimmillaan aloittaa vastikkeellisella joukkorahoitusmallilla tai rahastojen tai säätiöiden kautta.

Mallin inspiroimien toimintamallien kokeilu voi Suomessakin kuitenkin toimia sytykkeenä systeemisemmän muutoksen syntymiselle ja käynnistymiselle etenkin nyt kun kunnat ovat uuden edessä hyvinvointialueuudistuksen myötä. Tässä selvitystyössä ideoidut ehdotukset on muotoiltu siten, että niiden toteuttaminen ei edellytä merkittäviä lainsäädännöllisiä uudistuksia.

JOHTOPÄÄTÖKSET:

1. Kotiseuturahhoitus voi toimia työvälineenä monipaikkaisuutta hyödyntävässä paikkaperusteisessa **elinvoimakehittämisessä ja osallisuuden vahvistamisessa**.

Selvityksessä on noussut esiin kuva kotiseutulahjoittamisesta mahdollisena place making- ja paikkamarkkinoinnin välineenä sekä monipaikkaisen elinvoimapolitiikan toteutuksen ja uutta luovan yhteisöllisen joukkorahoituksen väylänä. Kotiseutulahjoitusmallilla on potentiaalia toimia sekä uudenlaisen elinvoimapolitiikan välineenä, työkaluna ja alustana että monipaikkaisuudesta kumpuavan uudenlaisen yhteisöllisyyden, yhteiskuntavastuun ja osallisuuden kanavana. Se voi hyödyntää monipaikkaisuuden ja alustatalouden ajureita koko Suomessa.

2. Kotiseutulahjoittamisen varaan ideoitua **toimintaa voidaan jossain määrin toteuttaa olemassa olevan lainsäädännön** puitteissa ja jo olemassa olevia toimijoita ja toimintamalleja hyödyntämällä. Kyse on ennen muuta oikeiden toimijoiden, toimijaryhmien ja työvälineiden tunnistamisesta ja mobilisoinnista.

Japanin kaltaisen vuorovaikutteisuuden sekä liiketoiminnan logiikkaan rakentuvan mallin syntyminen Suomessa edellyttäisi sellaisten järjestelmätasojen muutosten toteutumista, joista ei tämän selvityksen aikana löytynyt selviä viitteitä. Myös Suomen markkinan pieni koko asettaa rajoitteita laajamittaiselle kotiseutulahjoitus-markkinalle. Tulevaisuuden elinvoimalahjoittamisen visiot ovat osin toteutettavissa nykyisen lainsäädännön ja elinvoimapolitiittisen viitekehyksen sisällä, osin uudelle tasolle pääseminen edellyttää myös lainsäädännöllistä hienosäätöä.

Mahdollisia lainsäädännöllisiä muutostarpeita liittyy toisaalta kuntien rahankeräysmahdollisuuteen ja toisaalta yksityishenkilöiden yleishyödyllisiin tarkoituksiin tekemien lahjoitusten verokohteluun. Jo nykyisellään yritysten lahjoitukset yleishyödyllisiin kohteisiin, kuten kulttuuriin tai tieteeseen ovat verovähennettäviä, vastaava verovähennysoikeus tulisi laajentaa myös yksityishenkilöille. Tämä voisi olla

mahdollista laajentamalla TVL 98a §:n tarkoittamaa luonnollisten henkilöiden verovähennysoikeutta yliopistoista ja korkeakouluista myös kotiseutulahjoittamiseen.

Tietoisuutta olemassa olevista työkaluista varainhankintaan tulisi parantaa ja mahdollisuuksia käyttää aktiivisemmin ja johdonmukaisemmin (mm. pienkeräys, helppona tapana kerätä 10 000 euroon asti lahjoituksia yleishyödyllisiin hankkeisiin, joukkorahoitusalueet, jotka tarjoavat valmiin alustan oman hankkeen esittelyyn ja rahoituksen keräämiseen, vastikkeella tai ilman, kannatustuotteiden myynti verkkokauppa-alueilla jne.)

3. Rahan lisäksi kotiseutulahjoittaminen voisi olla myös osaamisen ja verkostopääoman tuomista **yhteisesti jaettavaksi**.

Monet aiemmat asukkaat, kausiasukkaat ja vierailijat olisivat motivoituneita tuomaan osaamistaan paikallisen kehittämisen käyttöön, mikäli tähän olisi tarjolla helposti saavutettavia kanavia ja keinoja. Mökkiläisparlamenttien rinnalla muut epäviralliset ryhmät, oppilaitosten alumnitoiminta, kylä- ja kaupunginosayhdistykset voisivat toimia uuden ideoinnin, yritysmentoroinnin tai paikallisten talkoiden ja ongelmanratkaisun kanavana. Kasvokkaisten tapaamisten rinnalle voitaisiin hyödyntää myös digitaalisia alueita.

4. Vapaaehtoisuuteen perustuva malli on kannatettava, mutta **edellyttää riittävän kannustinjärjestelmän** ja eri toimijoita hyödyttävän vaihdannan logiikan syntymistä.

Rahoituksen pyytämisen täytyy olla vapaaehtoisuuteen perustuvaa, sillä suuri osa ihmisistä ei missään nimessä halua rahoittaa kuntiin liittyviä hankkeita, joiden he kokevat olevan tarpeetonta, joko kilpailevan valtionosuuksien tasausjärjestelmän kanssa tai kuluttajien valinnat, joilla tuetaan paikallisten yritysten tuotteita. Erilaisia matalan kynnyksen (rahoitus)mahdollisuuksia kannattaa lisätä, pikemmin kuin esimerkiksi perinteisempää, sitoutumista vaativaa yhdistystoimintaa.

Japanissa keskeisiä lahjoittamisen motivaatiotekijöitä ovat olleet verovähennysmahdollisuus sekä vastalahja. Koska selvityksessä verovähennysoikeus on suljettu toimeksiannon ulkopuolelle, mahdollisella kokeilulla tulisi selvittää, syntyykö Suomen kontekstissa riittävä kannustinjärjestelmä a) itselleen tärkeiden ja mielekkäiden asioiden toteutukseen / kehittämiseen osallistumisesta ja b) vastikkeesta. Vastikkeellisessa mallissa on turvattava riittävä ansaintalogiikka ja tulonmuodostus eri osapuolille.

Siemenrahana voisi toimia esimerkiksi julkisen toimijan, kuten kunnan tai valtion alkupanostus.

Kokeilut kannattaa kohdistaa edistämään laajasti tärkeäksi katsottua missiota, josta viestittäisiin myös vahvasti. Tällaisia missioita olisivat esim. luontokatoon, hiilineutraalisuuteen, lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvät, paikallisesti ankkuroidut toimet.

Selvityksen perusteella on kuvattu kolme vaihtoehtoista mallia mahdollisten kokeilujen pohjaksi. Kaikissa kokeiluissa tavoitteena olisi:

- Rakentaa ja testata käytännössä toimintamallia, jonka pohjalta kotiseutulahjoitusjärjestelmä voisi toimia.
- Testata, millainen kannustinjärjestelmä mallin pohjalta mahdollisesti rakentuisi ja voisiko se toimia (ilman verovähennysoikeutta) sekä miten kansalaiset ja yritykset saadaan kiinnostumaan malliin osallistumisesta. Tavoite olisi testata motiivien lisäksi toimivia kriteerejä ja kannustimia.
- Testata mallin soveltumista erilaisiin kuntiin ja toimintaympäristöihin. Käyttökohteiden valikoitumisessa ja viestinnässä on kaikissa kolmessa mallissa paikallisyhteisöillä merkittävä rooli.
- Kartoittaa olemassa olevaa toimijakenttää, ml. digitaalisia alustoja, jotka tehtävään soveltuisivat.
- Tehdä toimintamallia sekä sen soveltamiseen käypiä välineitä tunnetuksi laajalaisesti (kunnat, yritykset, kuntalaiset)

Vaihtoehtoiset mallit kokeilujen pohjaksi

1. Kotiseuturahoitus *vastikkeellisena* joukkorahoitusmallina
2. Kotiseuturahoitus *vastikkeettomana* joukkorahoitusmallina
3. Kannatuskuntalaisuus

Sammandrag

Syftet med den utredning som denna rapport gäller var att erbjuda den parlamentariska arbetsgruppen för glesbygd information om huruvida en modell för hembygdsdonation i likhet med den japanska modellen Furusato Nozei skulle kunna öka livskraften och välfärden även i glesbygden i Finland. Målet var att utreda hur och till vilka delar donationsmodellen skulle kunna tillämpas på finländska förhållanden och att bedöma vilka konsekvenser modellen skulle ha för livskraften och välfärden i glesbygden. Dessutom var målet att identifiera eventuella hinder och lägga fram förslag till en konkret modell för försök med hembygdsdonation i Finland.

Den japanska modellen för hembygdsdonation är ett unikt exempel på ett fungerande riksomfattande arrangemang med många aktörer. Furusato Nozei har tagit sin nuvarande form över flera års tid och den utvecklas fortfarande. Modellen kan ses som ett säreget och unikt resultat av utnyttjande av plattformsekonomi och en marknad av betydande storlek, politisk kontext, kollektivtrafik, spårbundenhet och lyckliga sammanträffanden, och kan därför inte kopieras av på ett planmässigt sätt. Ett försök inspirerat av modellen kan emellertid stödja livskraften i synnerhet i mindre kommuner och landsbygdsliknande områden i Finland. En verksamhetsmodell lik hembygdsdonation som baserar sig på frivillighet kan också vara ett sätt att stärka det lokala arbetet för delaktighet och livskraft under förhållanden av multilokalitet och platsoberoende, där det är viktigt att finna gynnsamma sätt att stödja människors identitetsbildning på flera nivåer och bidra till en dubbelriktad förståelse av staden och landsbygden.

Enligt vår uppfattning möjliggör den gällande lagstiftningen redan mycket. På grund av det splittrade fältet kan det dock vara nyttigt att främja gräsrotsfinansiering och hembygdsdonation till exempel via en lämplig stiftelse eller fond. På detta sätt kan man bättre finansiera samarbete, kommunikation och delaktighet som berikar den lokala livskraften och drar nytta av allmänhetens vilja att göra gott. Detta kan ha positiva effekter både på verksamhet som upprätthåller livskraften och verksamhet som utvecklar livskraften, och dessutom gör det möjligt att bättre utnyttja multilokalitet, dubbelriktad förståelse och verksamhet som bidrar till samhällsfred.

De faktorer som förklarar donationsmodellens framgång i Japan går inte att kopiera av som sådana, och därför kan tillämpningen av den japanska modellen och försöket i Finland med fördel inledas med gräsrotsfinansiering mot ersättning eller via fonder eller stiftelser.

Försök med verksamhetsmodeller som inspirerats av den japanska modellen kan dock även i Finland ge upphov till en mer systemisk förändring, i synnerhet nu när kommunerna står inför något nytt i och med välfärdsområdesreformen. De förslag som tagits fram i denna utredning har utformats så att genomförandet av dem inte kräver några betydande lagstiftningsreformer.

SLUTSATSER:

- 1. Hembygdsfinansiering kan fungera som ett verktyg för platsbaserad livskraftsutveckling som utnyttjar multilokalitet och för stärkande av delaktigheten.**

I utredningen lyfts hembygdsdonation fram som ett eventuellt verktyg för place making och platsmarknadsföring och som en kanal för livskraftspolitik på flera orter och nyskapande gräsrotsfinansiering. Modellen för hembygdsdonation har potential att fungera både som medel, verktyg och plattform för en ny slags livskraftspolitik och som en kanal för ny slags gemenskap, samhällsansvar och delaktighet som utgår från multilokalitet. Den kan utnyttja drivkrafterna för multilokalitet och plattformsekonomi i hela Finland.

- 2. Verksamhet som baserar sig på hembygdsdonation kan i någon mån genomföras inom ramen för den gällande lagstiftningen och med hjälp av befintliga aktörer och verksamhetsmodeller. Det är framför allt fråga om identifiering och mobilisering av rätta aktörer, aktörsgrupper och verktyg.**

Möjligheten att i Finland ta fram en modell som liknar den japanska och som bygger på affärslogik kräver sådana förändringar på systemnivå som det enligt utredningen inte finns några tydliga tecken på. Dessutom är den finländska marknaden liten, vilket ställer gränser för en omfattande marknad för hembygdsdonation. Visionerna om framtidens donationer för livskraften kan delvis genomföras inom ramen för den gällande lagstiftningen och den nuvarande livskraftspolitiska referensramen. Delvis behövs det dock finjustering av lagstiftningen för att man ska kunna nå en ny nivå.

Eventuella behov att ändra lagstiftningen hänför sig å ena sidan till kommunernas möjligheter att samla in pengar och å andra sidan till den skattemässiga behandlingen av privatpersoners donationer till allmännyttiga ändamål. Företagens donationer till allmännyttiga ändamål, såsom kultur eller forskning, berättigar redan i nuläget till skatteavdrag, och denna rätt bör utvidgas till att omfatta även privatpersoner. Detta kan

vara möjligt genom att man utvidgar rätten till skatteavdrag för fysiska personer enligt 98 a § i inkomstskattelagen till att omfatta utöver donationer till universitet och högskolor även hembygdsdonationer.

Medvetenheten om befintliga verktyg för medelsanskaffning bör förbättras. Det behövs också sätt att använda dem mer aktivt och konsekvent (bl.a. småskalig insamling, ett enkelt sätt att samla in donationer till allmännyttiga projekt till ett belopp av upp till 10 000 euro, plattformar för gräsrotsfinansiering som möjliggör presentation av projektet och medelinsamling både mot och utan ersättning, försäljning av understödsprodukter på webben osv.).

3. Utöver pengar kan hembygdsdonation även innebära spridning av kunnande och nätverkskapital.

Många tidigare invånare, säsonsboende och besökare skulle vara motiverade att bidra till den lokala utvecklingen med sitt kunnande, om det fanns lättillgängliga kanaler och metoder för det. Vid sidan av stugägarparlament kan även andra inofficiella grupper, läroanstalternas alumniverksamhet och by- eller stadsdelsföreningar fungera som en kanal för idékläckning, företagsmentorskap, lokalt talkoarbete och problemlösning. Utöver möten ansikte mot ansikte kan även digitala plattformar utnyttjas.

4. En modell som baserar sig på frivillighet kan understödjas, men den förutsätter ett tillräckligt incitamentssystem och en byteslogik som gagnar olika aktörer.

Finansieringen ska basera sig på frivillighet, eftersom många absolut inte vill finansiera kommunala projekt som de anser vara onödiga eller konkurrera med utjämnningssystemet för statsandelarna, och på konsumentval som stöder lokala företags produkter. Det lönar sig att ordna mer (finansierings)möjligheter med låg tröskel snarare än till exempel traditionell föreningsverksamhet som kräver engagemang.

I Japan har möjligheten till skatteavdrag och ersättning varit viktiga faktorer som motiverat till donationer. Eftersom rätten till skatteavdrag faller utanför utredningens uppdrag, bör man genom försök utreda om a) deltagande i genomförandet/utvecklingen av frågor som känns viktiga och meningsfulla för individen eller b) ersättning skulle utgöra ett tillräckligt incitamentsystem i Finland. I en modell med ersättning ska en ändamålsenlig intäktslogik och inkomstbildning för de olika parterna tryggas. Till exempel ett startbidrag av en offentlig aktör, såsom kommunen eller staten, kan fungera som såddfinansiering.

Det lönar sig att inrikta försöken på att främja en mission som allmänheten anser vara viktig och som det också informeras om aktivt. Det gäller till exempel lokalt förankrade åtgärder som hänför sig till förlust av biologisk mångfald, klimatneutralitet och barns och ungas välbefinnande.

Utifrån utredningen presenteras tre alternativa modeller som underlag för eventuella försök. Alla försök ska ha följande mål:

- Att i praktiken bygga upp och testa en verksamhetsmodell som möjliggör en fungerande modell för hembygdsdonation.
- Att testa hurdant incitamentsystem som eventuellt kan byggas upp utifrån modellen och om det fungerar (utan rätt till skatteavdrag) samt hur medborgarna och företagen kan engageras i modellen. Målet är att utöver motiven testa fungerande kriterier och incitament.
- Att testa hur modellen lämpar sig för olika kommuner och verksamhetsmiljöer. I alla tre modeller spelar lokalsamhällen en viktig roll när det gäller val av användningsändamål och kommunikation.
- Att kartlägga befintliga aktörer, inklusive digitala plattformar, som lämpar sig för uppgiften.
- Att göra verksamhetsmodellen och verktygen för tillämpning av den allmänt kända (kommunerna, företagen, kommuninvånarna).

Alternativa modeller som underlag för försök

1. Hembygdsfinansiering i form av *gräsrotsfinansiering mot ersättning*
2. Hembygdsfinansiering i form av *gräsrotsfinansiering utan ersättning*
3. Understödsmedlemskap i en kommun

Summary

The purpose of the report is to provide information to the *Parliamentary working group on sparsely populated areas* (HAMA) specifically on whether the Japanese *Furusato Nozei*-type home region donation system could provide a way to increase the vitality and well-being of sparsely populated areas in Finland. The goal has been to investigate how and to what extent the donation model could be applicable in Finnish conditions and to assess the possible effects of such a system in terms of the vitality and well-being of Finnish sparsely populated areas. In addition, the report was also tasked with identifying possible obstacles to and enablers for the introduction of such a model, as well as with making a concrete proposal for an experiment to test such a home region donation system in Finland.

Japan's *home region donation system* (often, perhaps erroneously, referred to as, “home town tax”) is a unique example of a nationwide multi-actor arrangement for additional local funding. The story of *Furusato Nozei*, a tool which has been developed into its current form over a period of years and is still being continually reshaped and redesigned, is based around a peculiar and unique combination of elements, including such elements as, the platform economy, a digital market of significant size, a unique political context, mass movement, path dependency and the sum of lucky coincidences. Therefore, it clearly cannot be replicated as such. The experiment has however provided both valuable lessons and inspiration in terms of supporting local vitality, particularly in smaller municipalities and rural areas across Finland. An operating model based on volunteering, similar to that of local donation, could also be one way to strengthen local inclusion and regional vitality in conditions of multi-location and increasing place-independence, where it is important to find positive ways to support the formation of more multi-level identities and mutual understanding between city and countryside.

Clearly, quite a lot can be done within the framework of existing legislation. Due to the fragmentation of the issue area, it could however be useful to support crowdfunding and local donations by providing an umbrella organisation, for instance through an already existing foundation or fund. This could be used to better finance cooperation, communication and participation built around citizens' motivation to do good. This could, in turn, have positive effects on activity that helps to maintain and develop vitality, as well as supporting multi-locality, mutual understanding and even social cohesion across Finnish society.

The factors explaining the success of the *Furusato Nozei* model in Japan are not, as such, simply transferable to Finland, thus the application of and experimentation with the Japanese model in Finland could at best begin with the testing of a remunerative crowdfunding model or through existing third sector actors, funds or foundations.

An experiment with operational models inspired by the Japanese model could also, however, serve as a catalyst for a more systemic change, especially now that the municipal level has to come to terms with a significant change in its administrative responsibilities. To some extent this will involve the search for a new mission, with the introduction of the new administrative entities responsible for health and well-being (*“hyvinvointialue”* or “well-being services county” as the official translation is in English). The proposals conceptualised in this study have been formulated in such a way that their implementation does not incur a significant legislative burden.

1. Home region financing can serve as an instrument for developing more vital regions, through capitalising on the potential for multi-locality and strengthening inclusion.

In our study, a picture of local donation as a possible resource for place-making and place-marketing has emerged. We have also identified several innovations in respect of local community crowdfunding. The home region donation model has the potential to act as an instrument, tool and platform for a new kind of vitality policy and as a channel for a new kind of community, social responsibility and inclusion stemming from trends associated with increasing multi-locality. It could, we suggest, be built around the drivers of multi-locality and the platform economy throughout Finland.

2. The activity conceived here, based around home-region donation, can to some extent at least be implemented within the framework of existing legislation and by utilising already existing actors and operating models. Above all, the implementation process should clearly be about identifying and mobilising the right actors, stakeholders and methods.

The emergence of a Japan-like interactivity and business logic-based model in Finland would require the implementation of system-level changes, of which there are few signs in the current economic climate. The small size of the Finnish market also places limitations on the expected potential of the domestic donation market. To fulfil this vision, major changes would however be required, though significant advances can, we argue, be achieved even in the current legislative framework and policy context.

The potential legislative changes required relate to the possibility of municipalities collecting money on the one hand and the tax treatment of donations made by individuals for public benefit purposes on the other. Currently, corporate donations to objects of general interest, such as culture or science, are tax-deductible, whilst individual donations are not. This could be one area where a legislative change would be beneficial.

Awareness of the existing tools for fundraising should be improved and the opportunities to use them more actively and consistently pursued (e.g., small collection, as an easy way to collect donations of up to 10,000 euros for projects of general interest, crowdfunding platforms that offer a ready-made platform for presenting your own project and collecting funding, with or without consideration, sale of support products in online stores platforms etc.)

3. In addition to money, donating to the home region could also mean sharing expertise and network capital.

Many former residents, seasonal residents and visitors could be motivated to share their expertise locally, if easily accessible channels and methods were available for this. Alongside “cottage parliaments” other informal groups, alumni activities of local educational institutions, village and neighbourhood associations etc., could act as channels for new ideas, business mentoring or local talks and problem solving. Alongside face-to-face meetings, digital platforms could also be used.

4. A model based on voluntary donation is worthwhile, but it requires the creation of a sufficient incentive system and a logic of exchange that benefits the interested parties and potential donation-makers.

Requesting funding must be a voluntary process as many people absolutely do not want to finance projects related to municipalities that they feel are unnecessary, either competing with the already existing extensive equalisation systems or consumer choices that interfere with the functioning of local markets. As such, it may be worth increasing various low-threshold (financial) opportunities, rather than, for example, engaging in more traditional association activities that require a more long-term commitment.

In Japan, the key motivational factors for donating have been the possibility of making a tax deduction and receiving a gift in return. Since the right to tax deduction was excluded from the assignment reported here, we can only conclude that a possible experiment should be used to find out whether a sufficient incentive system could be created in the Finnish context for. In a remunerative model, sufficient earning logic and income generation for

different parties must be secured. For example, the initial investment of a public actor, such as a municipality or the state, could serve as seed money.

The experiments should be aimed at promoting a mission that is widely viewed as important and which would also be easily communicated. Such missions could, for example, be locally anchored actions related to nature loss, carbon neutrality, the well-being of children and young people.

Based on the survey, three alternative models have been described as a basis for possible experiments. In all experiments, the goal would be to:

- Build and test, in practice, an operating model, on the basis of which the home region donation system could function.
- Test what kind of incentive system could possibly be built, based on the model and whether it could work (without the right to tax deductions) and how to get citizens and companies interested in participating in the model. The goal would be to test working criteria and incentives in addition to motives.
- Test the applicability of the model in different types of municipalities and operating environments. In all three models, local communities play a significant role in the selection and communication of uses.
- Map the existing field of operators, including digital platforms that would be suitable for the task.
- Make the operating model and the tools for its application widely known (targeting municipalities, companies, citizens)

The report includes three alternative models as a basis for experiments:

1. Home region financing as a crowdfunding model, where one receives a suitable “gift” in compensation
2. Home region financing as a crowdfunding model without compensation
3. Community support membership model

Esipuhe

Harvaan asutut alueet kattavat lähes 70 % Suomen pinta-alasta. Alue on kansallisesti merkittävä, ja siellä sijaitsee valtaosa maamme luonnon raaka-aineista. Alueella on kuitenkin runsaasti pitkistä etäisyyksistä ja harvasta asutuksesta johtuvia haasteita. Valtioneuvoston asettaman harvaan asuttujen (HAMA) alueiden parlamentaarisen työryhmän tehtävänä on seurata näiden alueiden erityiskysymyksiä ja vahvistaa niiden elinvoimaa ja hyvinvointia.

Työryhmän toimintasuunnitelmassa on linjattu toimenpiteet, joilla työryhmä tukee harvaan asuttujen alueiden elinvoimaa. Yhdeksi toimenpiteeksi työryhmä nosti ns. Japanin kotiseutulahjoituksen kaltaisen mekanismin mahdollisuuksien selvittämisen Suomen harvaan asuttujen alueiden vahvistamisessa.

Nyt valmistunut selvitys tarjoaa arvokasta tietoa maaseutualueiden elinvoiman tukemisesta vapaaehtoisuuden ja osallisuuden keinoin. Selvityksen luomat lahjoitusjärjestelmän mallit ovat esimerkki ennakoluulottomasta ajattelusta, joka pohjautuu paikallisiin vahvuuksiin ja olosuhteisiin. Mallit kytkeytyvät laajempiin alueiden elinvoiman tukemisen teemoihin, kuten osallisuuteen, älykkääseen sopeutumiseen kuntien väestön supistuessa, sekä pohdintoihin hyvästä elämästä.

Selvitys osoittaa, että suomalaisten koti- ja vapaa-ajan seutuja kohtaan kokema kiinnostus ja kiintymys ovat merkittävä voimavara, jota ei vielä täysin hyödynnetä. Merkityksellinen suhde seutuun voi syntyä myös esimerkiksi opiskelujen, matkojen ja sukujuurten kautta. Elämme monipaikkaisessa maailmassa, jossa viettämämme aika jakautuu eri paikkojen, sijaintien ja ympäristöjen kesken. Kokemus kodista voi syntyä useammalla kuin yhdellä seudulla, ja kunnan hyvinvointi voi kiinnostaa laajasti muitakin, kuin vain siellä vakituisesti asuvia.

Harvaan asuttujen, kuten muidenkin maaseutualueiden elinvoiman ja hyvinvoinnin tukeminen on jatkuva prosessi. Tämä selvitys tuo osaltaan välineitä työn jatkamiseen.

Helsingissä syyskuussa 2022

Hanna Huttunen

Harvaan asuttujen alueiden parlamentaarisen työryhmän puheenjohtaja

1. Johdanto

Tässä raportoitavan selvityksen tehtävänä on ollut tarjota parlamentaarisen Harvaan asuttujen alueiden (HAMA) parlamentaarinen työryhmän käyttöön tietoa siitä, voisiko japanilaisen Furusato Nozein tyyppinen kotiseutulahjoitusjärjestelmä olla keino lisätä myös Suomen harvaan asuttujen alueiden elinvoimaa ja hyvinvointia. Tavoitteena on ollut selvittää, miten ja miltä osin lahjoitusmalli olisi **sovellettavissa Suomen oloihin** ja arvioida, mitä vaikutuksia kotiseutulahjoitusjärjestelmällä olisi **harvaan asuttujen alueiden** elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta. Lisäksi tavoitteena on tunnistaa mahdolliset esteet ja tehdä ehdotus konkreettisesta mallista kotiseutulahjoitusjärjestelmän kokeilemiseksi Suomessa.

Tehtävä on ollut kaksiosainen: toisaalta olemme selvittäneet, millainen Furusato Nozei malli on, toisaalta hahmottaneet mahdollisia tapoja konseptoida vastaava toimintamalli Suomeen. Selvityksen tavoitteena on ollut selvittää ja tehdä ehdotus kotiseutulahjoitusjärjestelmän vaihtoehtoisista toteuttamismekanismeista ja niiden kokeilemisesta sisältäen kokeilujen toimija- ja sidosryhmien määrittelyn. Tästä toimeksiannosta on rajattu pois Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmässä käytössä olevan lahjoituksen verovähennyskelpoisuuden tutkiminen.

Tutkimuskysymyksinämme työssä ovat olleet seuraavat:

- » Mistä Furusato Nozeissa eli Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmässä on kyse? Miten Japanin malli toimii?
- » Miksi järjestelmä on otettu käyttöön? Millaisia motiiveja ja intressejä siihen liittyy?
- » Miten se on palvellut harvaan asutun maaseudun kuntia? Mitä tästä voidaan oppia Suomen mallia kehitettäessä?
- » Millaisia yhtymäkohtia Japanin ja Suomen tilanteiden välillä on, joille vertailua voitaisiin mahdollisesti rakentaa?
- » Mitä esteitä ja reunaehtoja malliin liittyy?
- » Miten Suomen mahdollinen kotiseutulahjoitusmalli olisi toteutettavissa?
- » Millainen kotiseutulahjoitus toimisi Suomessa (esim. mikä motivoisi suomalaisia kuluttajia tai yrityksiä ja yhteisöjä)?

1.1 Selvitystyön eteneminen ja raportin sisältö

Työn toteutuksessa olemme soveltaneet monitaho- ja moninäkökulmaista otetta, mikä on mahdollistanut kysymysten tarkastelun useista eri näkökulmista ja eri menetelmillä. Rinnakkaisten teoreettisten lähtökohtien, menetelmien ja aineistojen käyttäminen on mahdollistanut tutkimuskysymysten kokonaisvaltaisen tarkastelun. Kirjallisuuskatsauksen, taustahaastattelujen ja sähköisten kyselyjen lisäksi tärkeä rooli selvityksessä on ollut kuntakohtaisilla yhteisluomisessioilla ja dialogeilla, joissa olemme testanneet konseptiaihioita ja keränneet tietoa siitä, millaisia ominaisuuksia mahdollisella suomalaisella kotiseutulahjoitusmallilla pitäisi olla, jotta se voisi olla kiinnostava suomalaisten alueiden ja suomalaisten näkökulmasta ja jotta se parhaiten vastaisi harvaan asuttujen maakuntien kuntien ja toimijoiden tarpeisiin. Ryhmäkeskusteluihin ja työpajoihin on osallistunut sekä kunnan viranhaltijoita, luottamushenkilöitä että yrittäjiä ja yhdistystoimijoita.

Työn alkuvaiheessa toteutettiin kirjallisuuskatsaus Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmään, Suomen lainsäädäntöön rahankeräykseen ja lahjoituksiin liittyen sekä toteutettiin haastatteluja sekä Suomessa (n. 10 kpl) että Japanissa (5 kpl). Suomessa taustahaastatteluissa kartoitettiin erityisesti niitä pelisääntöjä ja reunaehdoja, joita kotiseutulahjoitusmalli sisältää ja ratkaisuja, joita malli mahdollisesti toteutuessaan edellyttäisi. Haastateltavien joukossa oli mm. valtionvarainministeriön, Kelan, Verottajan ja ulkoasianministeriön edustajia.

Alkuvaiheessa mukaan selvitykseen ja yhteiskehittämiseen valikoitui kolme kuntaa: Kuhmo, Maalahti ja Puumala. Näissä kunnissa toteutimme työpajoja sekä keskustelimme paikallisten toimijoiden kanssa yleisötapahtumissa keväällä ja kesällä 2022. Kolme kuntaa valikoitui mukaan sen perusteella, että ne edustavat eri osia Suomea, mukana on vahvoja vapaa-ajan asumisen ja matkailun kuntia ja myös kaksikielisyys on huomioitu. Lisäksi niissä nähtiin selvästi olevan potentiaalisia kohderyhmiä, joita kotiseutulahjoitusjärjestelmän kaltainen mekanismi voisi kiinnostaa: esimerkiksi Kuhmossa kamarimusiikin ystävät, Maalahdella aktiivinen yhdistyskenttä tai Puumalassa pitkäaikaiset, aktiiviset ja sitoutuneet vapaa-ajan asukkaat.

Kuntakohtaisen tiedonkeruun ja kehittämisen lisäksi toteutimme kaksi sähköistä kyselyä kesän 2022 aikana. Menetelminä on käytetty kirjallisen ja ryhmätyön laadullista analyysia ja yhteiskehittämistä. Selvitystyön aikana teemaa on tuotu esiin myös webinaarien,

blogikirjoitusten, uutisten ja podcast -jakson kautta. Kaikki selvitystyön aikana julkaistu materiaali löytyy koottuna osoitteesta www.mdi.fi/kotiseutulahjoitus.

KÄYTETTY KÄSITTEISTÖ

Vastalahjalla tarkoitetaan Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmässä tuotetta, palvelusta tai elämystä, jonka kansalainen voi valita alustalta tehtyään lahjoituksen.

Vastikkeella tarkoitetaan Suomen kontekstissa tuotetta, palvelusta, jäsenyyttä tai elämystä, jonka rahoittaja saa vastikkeeksi rahoituspanoksestaan.

Lahjoituksella tarkoitetaan tässä yhteydessä rahan lahjoittamista vastikkeetta. Lahjoituksen tekeminen tai vastaanottaminen ei ole säädeltyä (Rahankeräyslaki 863/2019), mutta lahjoitusten pyytäminen yleisöön vetoamalla on.

Rahankeräyksellä tarkoitetaan luvanvaraista toimintaa, jossa yleisöön vetoamalla kerätään vastikkeetta rahaa. Vastikkeena ei pidetä keräyksen tai kerääjän tunnusta joka on arvoltaan vähäinen.

Pienkeräyksellä tarkoitetaan ilmoituksenvaraista rahankeräystä, jonka saa toimeenpanna joko rahankeräyslupaan oikeutettu tai kolmen kansalaisen ryhmä ja jossa saa kerätä 3 kuukauden aikana korkeintaan 10 000 euroa.

Varainhankinta on rahankeräystä laajempi termi, joka pitää sisällään myös rahankeräyslainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle jäävän tuotemyynnin, tapahtumat, sponsoroinnin ja testamenttilahjoitukset.

2. Furusato Nozei -järjestelmän kehittyminen osaksi kuntien elinvoiman vahvistamista

Japanilla ja Suomella on monessa suhteessa paljon yhteistä, eikä vähiten ikääntymisen ja kaupungistumisen suhteen. Japanin väestö on ikääntynyt ja vähentynyt varhain teollistuneiden maiden joukossa. Ensimmäisenä korkean tulotason maista sen väestö alkoi vähentyä vuonna 2009 alhaisen syntyvyyden seurauksena ja työikäisen väestön määrä alkoi supistua Japanissa 15 vuotta aiemmin. Vanhuusväestön osuus on merkittävässä määrin kasvanut myös eliniän odotteiden nopean pitenemisen vuoksi. Samalla Japani on kuitenkin pitänyt talouden ja työllisyyden hyvällä tasolla ja sen talous on kasvanut myönteisesti. (Vaittinen 2020a ja 2020b.) Harvaan asutun maaseudun kysymykset ovat pitkälle kaupungistuneessa Japanissakin esillä ja yhteiskunnallisista innovaatioista Japanissa Furusato Nozei -järjestelmä on yksi kansainvälisesti kiinnostavimmista.

Nykyisellä nimellään ja muodollaan tunnettu Furusato Nozei eli Japanin kotiseutulahjoitusmalli on muodostunut pitkällä aikavälillä pala palalta ja järjestelmää koskevaa lainsäädäntöä onkin päivitetty sen käyttöönoton jälkeen. Japanissa sitä ovat taustoittaneet muun muassa keskustelut alueiden kehityksestä, alueiden välisestä epätasa-arvosta ja kaksoiskuntalaisuudesta. Erityisesti Japanin Liberaalidemokraattisen puolue ja sen keulahahmo Shinzo Abe on toiminut tämän suuren systeemitason innovaation edistäjänä.

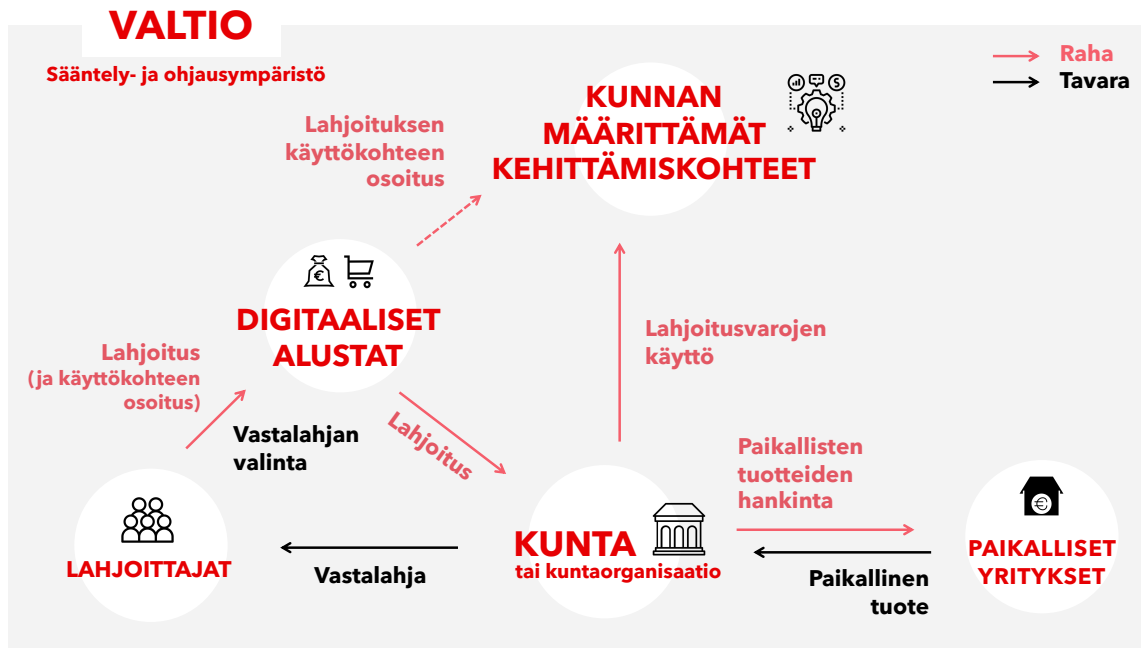
Järjestelmän kehittämisen lähtökohtana on ollut perinteinen lahjoitusjärjestelmä, jossa japanilaiset voivat lahjoittaa varoja yleishyödyllisille yhteisöille ja vähentää ne verotuksessaan. Ennen nykyisellä muodollaan tunnettua Furusato Nozeita edelsi vuosina 1994-2008 käytössä ollut "furusato -lahjoitusvähennys". Se ei menestynyt muun muassa suuren omavastuuosuuden vuoksi. Tämä "furusato -lahjoitusvähennys" kuitenkin on toiminut pohjana nykyiselle Furusato Nozei -järjestelmälle. (Ryynänen et al., 2021, 16-17.)

Järjestelmän oli alun perin tarkoitus olla osa japanilaista verojärjestelmää, jonka kautta kansalainen olisi voinut maksaa vapaaehtoista veroa kotiseudulleen. Vuodesta 2006 lähtien Japanissa kunnilla on ollut enemmän vapautta päättää varojensa käytöstä, jolloin myös kunnallisvero muuttui progressiivisesta tasaveroksi. (Koike 2007, Tsuchiya 2009 teoksessa Ryynänen et al., 2021, 16-17). Vuonna 2007 Japanin sisäministerin valtuuttamana joukko asiantuntijoita alkoi selvittää laaja-alaisesti kotiseutulahjoitusjärjestelmään liittyviä näkökulmia kuten kotiseudun merkitystä ja verotusjärjestelmä.

Kotiseutulahjoitusjärjestelmä on toiminut Japanissa pian 15 vuotta, eli vuodesta 2008 alkaen. Järjestelmä perustettiin vastaamaan pienten ja väestön maaltamuutosta kärsivien maaseutualueiden kuntien budjettivajeeseen ja kuntien elinvoimaisuuden lisäämiseksi. Tänä aikana järjestelmän kautta kanavoitu rahallinen tuki harvaan asutuille alueille Japanissa on jopa 20-kertaistunut ja vuonna 2018 yksittäisiä lahjoittajia oli neljä miljoonaa ja lahjoituksia tehtiin neljällä miljardilla eurolla (Forssell 2021). Järjestelmällä on nähty olevan myönteisiä vaikutuksia paikallistaloudelle, koska järjestelmä tarjoaa maaseudulle erinomaisen mahdollisuuden tehdä valtakunnallisesti tunnetuksi ja edistää paikallisia erikoisuuksia kuluttajille.

Kuten aiemmin todettiin, nykyinen kotiseutulahjoitusjärjestelmä on muotoutunut ajan kuluessa nykyiseen malliinsa. Vuosia 2008-2011 voidaan kuvailla järjestelmän käynnistysvaiheeksi, jolloin japanilaiset eivät vielä tunteneet Furusato Nozeita ja jolloin myös lahjoitusten määrä oli pieni. Myös alun perinteinen lahjoitusajattelu on muuttunut vuosien varrella. Vuonna 2015 kotiseutulahjoitusta verovähennyksen prosenttiosuutta muutettiin (enintään 20 % verotettavista tuloista), omavastuun (16 €) ylittävä osa on kokonaan vähennyskelpoinen sekä lahjoituksista tehdyistä veroilmoituksista pääsääntöisesti luovuttiin, jolloin järjestelmästä koettiin tulleen entistäkin houkuttelevampi. (Ryynänen et al., 2021)

Alustayritykset tulivat mukaan Furusato Nozei -järjestelmään vuonna 2012, jolloin yhden tunnetuimman alustayrityksen lisäksi järjestelmään tuli mukaan liuta muita alustayrityksiä. Alkuvaiheen perinteisistä verkkosivustoista muodostui vuorovaikutteisempia alustoja, joiden kautta kansalaiset pystyivät tekemään lahjoituksia ja maksamaan verkko- tai luottokortilla. Tällöin Furusato Nozei muuttui kaupallisempaan suuntaa, sillä kunnat alkoivat kehittää yritysten kanssa aiempaa houkuttelevampia vastalahjoja ja vastalahjojen merkitys alkoi korostua. Alustayritykset siis mahdollistivat tuotteiden paremman näkyvyyden ja lahjoittamisen helppouden. Nykyisellään kotiseutulahjoitusjärjestelmässä on Japanissa mukana lähes kaikkien kuntien, maakuntien ja valtion lisäksi noin 30 yksityisen sektorin alustatalouden yritystä ja suuri joukko erikokoisia vastalahjoja tarjoavia yrityksiä. Kilpailu lahjoituksista on kovaa, ja paikallishallinnossa kilpaillaan paikallista brändäystä vahvistavilla vastinlahjoilla. Viime vuosina on tehty tarkennuksia vastalahjoihin koskeviin ohjeisiin. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi säännökset koskien vastalahjan paikallisuutta sekä vastalahjan arvoa suhteessa lahjoitussummaan. (Ryynänen et al., 2021)

Kuva 1. Japanin Furusato Nozei-järjestelmän toimintalogiikka vaihdantaketjujen näkökulmasta. Mukaillen Umeda, R. 2022

Nykyisellä muodollaan Furusato Nozei -järjestelmän ideana on siis tiivistetysti se, että kansalaiset voivat tehdä vapaaehtoisia rahalahjoituksia digitaalisilla alustoilla valitsemalleen kunnalle tai maakunnalle (usein synnyinseudulleen) ja saada vastalahjaksi paikallisia tuotteita ja näin tukea kuntien elinvoimaa. Lahjoittaja voi valita, mihin käyttökohteeseen haluaa suunnata varat (esim. ympäristöohjelmat tai tuki luonnononnettomuuksien ja -kriisien jälkihoito). Vastalahjaksi lahjoittaja saa halutessaan paikallisia tuotteita, kuten elintarvikkeita, palveluita tai lahjaesineitä. Lahjoitussumman voi vähentää tuloverotuksessa.

Suurin osa lahjoituksista tehdään Japanissa harvaan asutuille alueille. Japanissa lähtökohtana järjestelmälle onkin ollut tavoite tukea pienten kuntien elinvoimaa sekä ruokkia niiden oma-aloitteisuutta ja myös innostaa kuntien viranomaisia ja yrittäjiä ideoimaan yhdessä ja luovasti erilaisia toimia elinvoiman lisäämiseksi. Yksittäisiä lahjoittajia oli vuonna 2018 jopa neljä miljoonaa ja he lahjoittivat kuntien käynnistämiin hankkeisiin vuodessa yhteensä neljä miljardia euroa. Lahjoitusten käyttökohteet ovat moninaiset ympäristönsuojelusta kulttuuriperinnön vaalimiseen ja matkailuun, maahanmuuttajien kotoutumisesta, elokuvafestivaaleihin ja infrastruktuurihankkeisiin.

Järjestelmän avulla kunnat ovat pystyneet toteuttamaan hankkeita, jotka on koettu tarpeelliseksi, mutta niitä ei ole luokiteltu kiireellisiksi tai pakollisiksi. Tällaiset hankkeet liittyvät monesti elinympäristön parantamiseen esimerkiksi koripallokentän kunnostuksen

tai monitoimitalon rakentamisen kautta. Järjestelmän myötä resursseja on voitu suunnata erilaisiin kunnan elinvoimaa kasvattaviin hankkeisiin ja kuntalaisten osallistamiseen.

Japanilaisia kotiseutulahjoitusjärjestelmässä lahjoittamaan motivoi etenkin vastalahjat ja verovähennys. Motivaatioista Japanin tapauksessa laajimman otoksen tutkimuksessa (vuodelta 2016, verkkopohjainen yli 30 000 vastaajaa tavoittanut kysely; Ibid, s. 12) nousee esille viisi eri päätekijää. Merkittävimmät motivaatiotekijät lahjoituksen tekemiselle olivat vastalahjan kiinnostavuus (72 % vastaajista), verohelpotus (48 %), tietyn maantieteellisen alueen tukeminen (20 %), tietyn politiikka-alueen tukeminen (16 %), oman kotikunnan tukeminen (12 %) ja alueen tukeminen, johon minulla on henkilökohtainen suhde (11 %). Kuitenkin Ryynänen et al. (2021, 27.) katsovat ettei Furusato Nozein suosion voida katsoa perustuvan vain vastalahjoihin vaan kotipaikkatunteesta ja tuettavien asioiden tärkeydestä kertoo muun muassa se, että jokainen lahjoituksen tehnyt ei hae verovähennystä. Ryynänen et al. (2021, 27) kuvailevat, että verovähennyksen hakematta jättäminen voi merkitä esimerkiksi sitä, että japanilaiset haluavat myös pelkästään tukea itselleen tärkeitä alueita. Lisäksi lahjoituksia tehdään myös lahjoittajan kotikuntaan, jolloin lahjoittaja ei voi saada vastalahjaa (Ryynänen et al., 2021, 16).

Kokonaisuudessaan Furusato Nozeita voidaan tarkastella kannustinjärjestelmän ja vastavuoroisuuslogiikan muodostumisena, jossa toimijat antavat järjestelmään, mutta myös hyötyvät siitä. Järjestelmässä on eri toimijoita motivoiva toimintalogiikka, joka sisältää muun muassa niin lahjoittajien rahalahjoitusten verovähennyskelpoisuuden, alustayritysten ja muiden yritysten liiketoimintalogiikan ja kuntien kehittämistehtävät. Järjestelmä toimii sen vuoksi, että siinä mukana olevat toimijat kokevat hyötyvänsä siitä, mutta siihen liittyy olennaisena osana kuitenkin myös antaminen ja vastavuoroisuus. Mukana oleva toimija siis hyötyy järjestelmästä, mutta joutuu kuitenkin samalla tuomaan oman panoksensa siihen. Järjestelmän vastavuoroisuus ja hyödyn jakaminen palkitsevat mukana olevia toimijoita. Juurikin järjestelmässä oleva vastavuoroisuuden logiikka voidaan pitää mallin toimivuuden mahdollistajana ja lisäarvon synnyttäjänä. (Ryynänen et al., 2021, 70-80.)

Kokonaisuudessaan Furusato Nozei -järjestelmässä on kyseessä suuresta systeemitason innovaatiosta, joka sosiaaliselle innovaatiolle tyypillisesti on hyvin omintakeinen ja omaan historialliseen ja kulttuuriseen viitekehykseensä sidottu. Tämä myös tekee siitä vaikean replikoida. Myös kuntien ja kuntalaisten suhde voi olla erilainen Japanissa ja Suomessa, mikä voi osaltaan heijastua kotiseutulahjoittamiseen suhtautumiseen ja sen osallistumisen tapoihin, sekä kuntien että kuntalaisten puolelta.

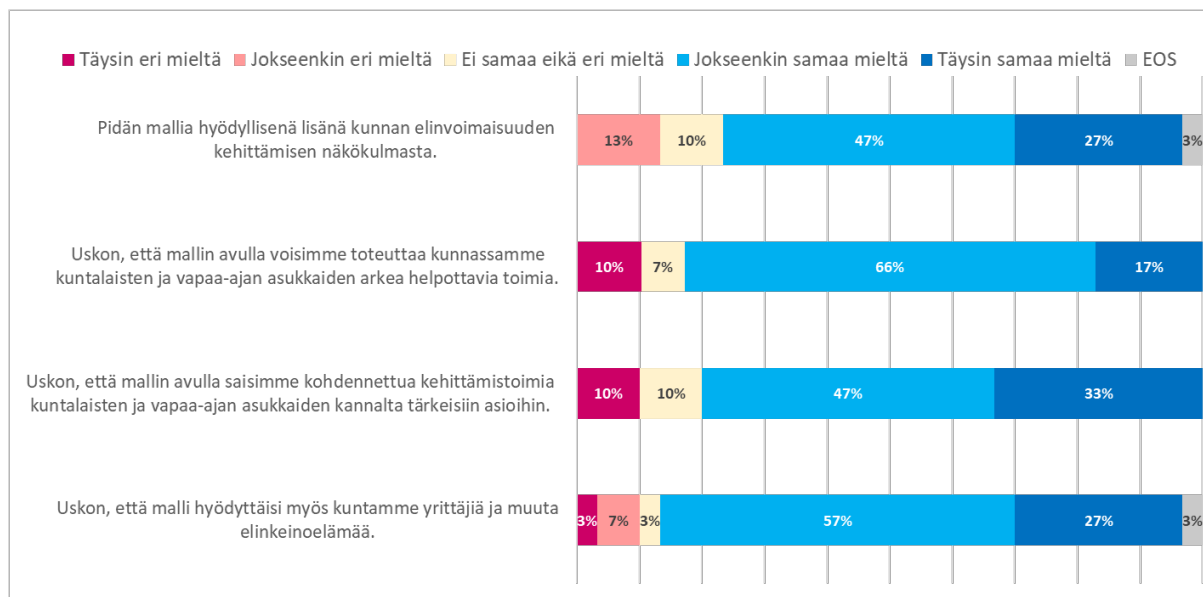
3. Selvityksen tulokset

Tässä luvussa esitellään selvityksen keskeisimpiä tuloksia motivaatiotekijöiden, mahdollistajien, haasteiden ja esteiden näkökulmista.

3.1 Motivaatiotekijät varainkeruuseen osallistumiseen

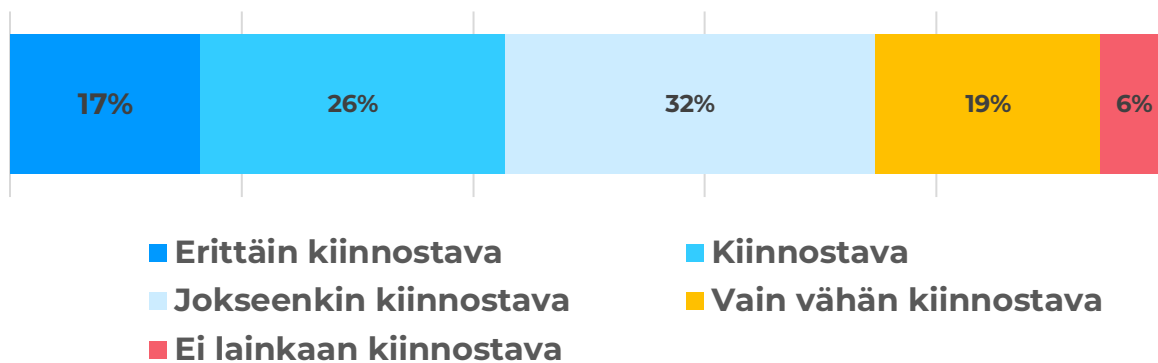
Japanissa kansalaisten hyväksyntä ja aktiivinen osallistuminen malliin ovat keskeisiä kotiseutulahjoitusjärjestelmän toiminnan edellytyksiä, mutta vain osa japanilaisista osallistuu järjestelmään tekemällä aktiivisesti lahjoituksia. Tuoreimpien, verovähennystä hakeneiden määrään perustuvan laskelman mukaan vuonna 2018 noin 4 miljoonaa eli noin 6.8 % veronmaksajista, ja he lahjoittivat keskimäärin 168 euroa. Todellisuudessa järjestelmään osallistuvien kansalaisten määrä on suurempi, sillä kaikki eivät hae verovähennystä. Sen voi arvioida olevan jopa 6 miljoonaa, eli noin 10 % veronmaksajista. (Ryynänen et al., 2021, 25–26).

Suomeen soveltamista tarkastelevan selvityshankkeen aikana käydyissä keskusteluissa kävi nopeasti ilmi, että ylipäättään hyväntekeväisyyteen / hyväntekemiseen osallistuminen kiinnostaa. Osa suomalaisista olisi kiinnostunut tukemaan synnyin- tai vapaa-ajan seutunsa toimintaa rahallisesti, ja tätä kannattaa hyödyntää nykyistä aktiivisemmin. Selvityksessä toteutetun asukaskyselyn vastaajista 43 prosenttia pitää mallia Suomen näkökulmasta erittäin kiinnostavana tai kiinnostavana (kuva 2). Vastaajaryhmistä kaikkein kiinnostavimpana mallia pitävät kausiasukkaat, joista yli puolet (55 %) mieltää mallin erittäin kiinnostavaksi tai kiinnostavaksi ja joka neljäs (24 %) jokseenkin kiinnostavaksi. Maaseutumaisten kuntien viranhaltijoille ja luottamushenkilöille suunnatun kyselyn vastaajista yli kaksi kolmasosaa (70 %) piti mallia erittäin kiinnostavana tai kiinnostavana ja noin neljä viidestä (83 %) haluaisi, että vastaajan oma kunta hyödyntäisi tällaista mallia. Tässä kyselyssä vastaajat arvioivat, että malli voisi olla hyödyllinen lisä kunnan elinvoimaisuuden kehittämisessä, että mallin avulla voisi toteuttaa kuntalaisten ja vapaa-ajan asukkaiden arkea helpottavia toimia ja kehittämistoimia saisi kohdennettua heille tärkeisiin asioihin ja mallin uskottaisiin hyödyttävän myös kunnan yrittäjiä ja muuta elinkeinoelämää (kuva 3). Kaiken kaikkiaan malliin suhtaudutaan siis hyvin positiivisesti.

Kuva 2. Vastausten jakautuminen kuntien viranhaltijoille ja päättäjille suunnatussa kyselyssä mallin vaikutuksia arvioiviin väittämiin.

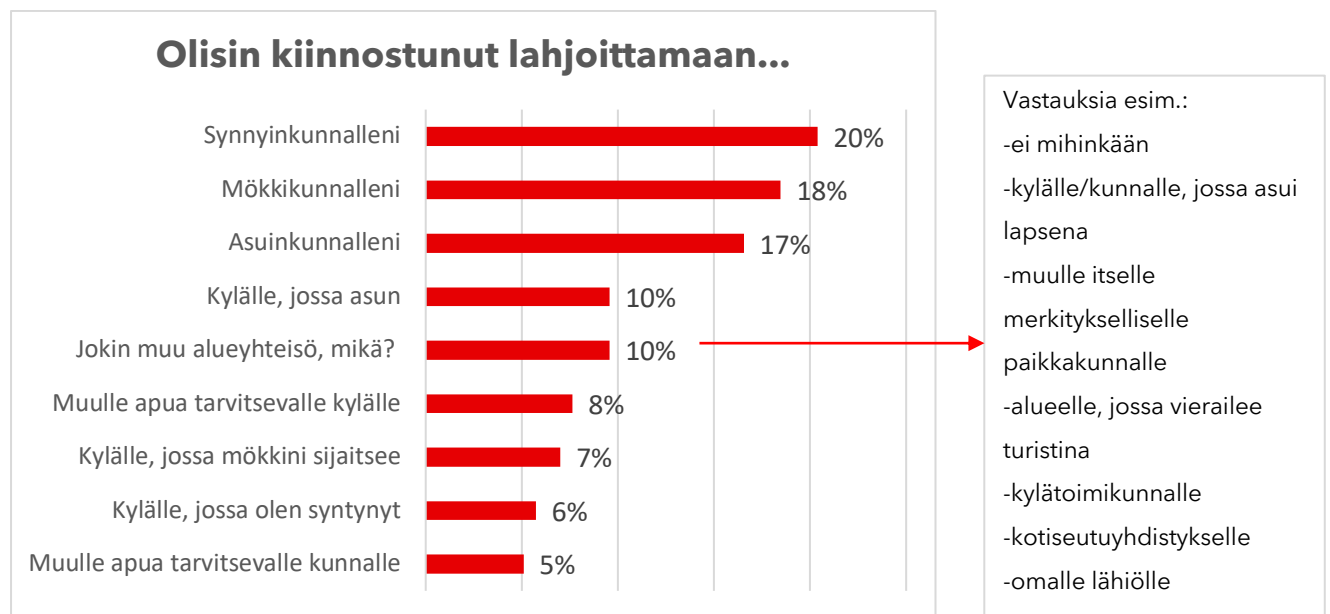
Malli on mielestäni kiinnostava myös Suomen näkökulmasta

Kuva 3. Vastausten jakautuminen (osuus vastaajista) asukaskyselyssä kysymyksessä "Malli on mielestäni kiinnostava myös Suomen näkökulmasta."

Asukaskyselyn vastaajista 64 prosenttia voisi tehdä lahjoituksen Japanin kotiseutulahjoitusta vastaavan mallin kautta. Erityisen innokkaina potentiaalisina lahjoittajina näyttäytyvät kausiasukkaat, joista useampi kuin neljä viidestä (83 %) voisi kuvitella tekevänsä lahjoituksen mallin kautta. Kuntalaisista 60 % ja muissa rooleissa vastaavista 45 % voisi lahjoittaa mallin kautta. Joka viides kyselyn (20 %) vastaaja olisi kiinnostunut lahjoittamaan synnyinkunnalleen ja hieman harvempi mökkikunnalleen (18

%) tai asuinkunnalleen (17 %). Joka kymmenes olisi halukas lahjoittamaan kylälle, jossa asuu (10 %) tai jollekin muulle alueyhteisölle (10 %). (kuva 4).

Kuva 4. Vastausten jakautuminen asukaskyselyssä kysymyksessä “Olisin kiinnostunut lahjoittamaan...”

Lahjoituspotentiaalia suomalaisten keskuudessa on runsaasti. Taloustutkimuksen tuoreimman hyväntekeväisyystutkimuksen mukaan (2022) noin kaksi kolmesta 15–79-vuotiaasta suomalaisesta on osallistunut hyväntekeväisyyteen 2020–2021 kuluessa. Suosituimmat tavat osallistua ovat tavaralahjoitukset ja tuotteiden ostot, joiden hinnasta osa välittyy hyväntekeväisyyteen. Tyypillisimmin lahjoituksia tehdään satunnaisesti, kuukausittain lahjoittaa noin joka 8. suomalainen, parhaiten hyväntekeväisyyskentän toimijoista tunnetaan Punainen Risti ja eniten lahjoittajia on Roosa Nauha -keräyksellä. Tunnetuimmat kampanjat ja kohteet ovat kansainvälisiä tai valtakunnallisia, paikallisia tai alueellisia hyväntekeväisyystoimijoita ei kyselyssä ole tarkasteltu, joten niiden houkuttelevuudesta ei ole kovin kattavaa tietoa. (Taloustutkimus 2022).

Japanissa kotiseutulahjoituksen monimuotoisuutta ja mahdollisuutta lahjoittaa erilaisten motiivien ohjaamana on pidetty lahjoittajien näkökulmasta tärkeänä.

Suomalaiset tuntuvat pitävän hyvin olennaisena sitä, mikä taho ja miten lahjoituksia / varainkeruuta ollaan toteuttamassa. Esimerkiksi kuntaan lahjoitusten vastaanottajana tai varainkerääjänä suhtaudutaan vieroksuen. Tämä havainto poikkeaa Japanista, missä kuntaan lahjoitusten vastaanottajana suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Myönteistä

suhtautumista selittää muun muassa luottamus kuntaan ja kokemus siitä, että kunnan toimintaa lahjoitusten vastaanottamisessa ja käytössä voidaan säädellä ja pitää siten läpinäkyvänä (Hoda 2014 teoksessa Ryyänen et al., 2021, s. 43).

Epäilevä suhtautuminen kunnan rooliin varainhankkijana, etenkin lahjoitusten pyytäjänä tai aktiivisena vapaaehtoisuuteen perustuvien varainkeruukampanjoiden organisoijana, nousi esille jo selvityshankkeen alkuvaiheessa kumppanikuntia rekrytoitaessa mukaan selvitykseen ja myöhemmin kansalaisten kanssa käydyissä keskusteluissa. Toki jo nykyiselläänkin kunnat saavat testamenttilahjoituksia, mutta nämä ovat olleet viime vuosina vähenemässä (ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-12357238>). Asukaskyselyssä perusteluita sille, miksi vastaaja ei ole halukas lahjoittamaan mallin kautta, olivat varojen puute, näkemys, että verojen ja valtionosuuksien pitäisi riittää kunnille tai kielteinen suhtautuminen julkisten / yleisten paikkojen ja kohteiden tukemiseen yksityisellä rahoituksella, tunne- tai muun sitteen puute johonkin paikkaan sekä näkemys, että tuetaan mieluummin markkinaehtoisesti ostamalla tuotteita ja palveluita. Sen sijaan itselleen tärkeiden paikkojen kehittämisestä ollaan kiinnostuneita. Kyselyssä lahjoitushalukkuutta selitettiin halulla tukea aiemman kotiseudun, oman mökkiseudun tai muun itselle tärkeän alueen elinvoimaa ja palveluita sekä halulla tukea itselle tärkeitä ja itseä kiinnostavia hankkeita ja kohteita.

Testamentit lahjoitusten lähteinä ovat itsessään myös tarkemman tarkastelun arvoinen kotiseutulahjoittamisen muoto (vrt. www.hyvatestamentti.fi). Testamenttilahjoittaminen yleisesti on kasvussa, koska väestö ikääntyy, yhä useammalla ei ole perillisiä, eikä perillisten toimeentulo ole samalla tavalla enää riippuvainen perinnöstä. Ilman perillisiä kuolleilta jää vuositasolla liki 50 miljoonaa euroa, mikä olisi varsin lähellä summaa, joka väkilukuun suhteutettuna Japanin kotiseutulahjoitusmallilla kertyisi Suomea vastaavalta väestöltä (5,5 miljoonaa asukasta).

Keskeinen osallistumisen motivaatio näyttää liittyvän erityisesti lahjoitusten / varainhankinnan mielekkäiksi koettuihin tavoitteisiin. Sopivina lahjoituskohteina pidetään yleisesti ottaen esimerkiksi paikallisten toimintaympäristöjen (esim. jätehuolto, torialueet jne.), luonnonympäristöjen tai aktiviteettien (harrastusolosuhteet, tapahtumat) kehittämistä.

Kuhmossa esimerkiksi nousi esille kunnan elinvoiman, hyvinvoinnin ja arjen ympäristön edistäminen, omintakeisten tyypillisten paikallisten kehittämiskohteiden tukeminen (esim. puurakentaminen ja kamarimusiikki Kuhmossa) ja paikallisesti strategisten kohteiden edistäminen (esim. rautatie tai lentokenttä). Konkreettisten lahjoitusten ja näillä tehtyjen investointien lisäksi keskusteluissa nousi esille mahdollisuus ja kiinnostus osallistua osaamista jakamalla, yhdessä ideoimalla ja ongelmia ratkaisemalla (esim.

Puumalassa ja Kuhmossa molemmissa nousi esille näkemys, jonka mukaan loma-asukkaat olisivat kiinnostuneita toimimaan investoijien lisäksi mentoreina, asiantuntijoina tai osaamisen sparraajina). Puumalassa haastatelluista monet olivat kausiasukkaita, osa Suomen ulkopuolellakin asuvia ja he mainitsivat motiiveikseen esim. palvelutason säilyttämisen ja paikkakunnan vireänä pysymisen. Osalla oli altruistinen motiivi eli he halusivat auttaa esim. ympäristön hyvinvoinnissa tai säilyttämisessä. Useimpia motivoi mahdollisuus suunnata lahjoitus tiettyyn kohteeseen jo alkujaan, kun taas osa koki mielekkääksi myös ajatuksen siitä, että he olisivat myöhemmin yhdessä päättämässä rahojen käytöstä, osallistuvan budjetin tai vastaavan prosessin avulla. Selvästi potentiaalia olisi myös tuoda kausiasukkaita ja kuntien ”ystäviä” myös jakamaan osaamistaan ja verkostojaan, tällainen sosiaaliselle pääomalle perustuva toiminta monetaarisen pääoman sijaan voisi myös olla osa ehdotettavaa kotiseutulahjoitusmallia.

Kyselyn vastaajat näkevät kiinnostavimpina lahjoituskohteina paikallisten ympäristöjen kehittämisen ja ylläpidon (27 %), paikallisesta luonnonympäristöstä huolehtimisen (27 %) sekä lasten ja nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tukemisen (21 %). Lasten ja nuorten harrastusten ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien tukeminen on kuntalaisten (25 %) mielestä selvästi kiinnostavampi lahjoituskohde kuin kausiasukkaiden (16 %) ja muussa roolissa vastaavien (5 %) mielestä. Muussa roolissa vastaavien joukossa kahden kärkeen nousee jokin muu kuin kysymyksessä listatut lahjoituskohteet. (kuva 5)

Kuva 5. Vastausten jakautuminen asukaskyselyssä kysymyksessä ”Kiinnostavia lahjoituskohteita voisivat olla...”

Myös Japanissa on todettu, että esimerkiksi selkeät ja perustellut lahjoitusvarojen käyttökohteet voivat myös innostaa lahjoittajia (Ryynänen et al., 2021, 27).

Suomessa saatujen kokemusten perusteella, ihmiset haluavat useimmiten rahoittaessaan tietää, mihin tarkoitukseen kerätty raha käytetään. Asukaskyselyn vastaajista vajaat kolme neljästä (72 %) haluaisi itse olla päättämässä, mihin tarkoitukseen heidän tekemänsä lahjoitus käytetään. Erityisen tärkeää tämä on muissa rooleissa kuin kuntalaisina tai kausiasukkaina vastaaville, joista yhdeksän kymmenestä (89 %) haluaisi päästä päättämään lahjoituksensa kohteen. Kolme neljästä (75 %) vastaajasta haluaisi olla päättämässä lahjoituksen käytöstä heti lahjoitusta tehdessä ja joka neljäs (25 %) lahjoituksen tekemisen jälkeen, esim. seuraavan kalenterivuoden alussa. Muissa rooleissa vastaavista lähes yhdeksän kymmenestä (88 %), kuntalaisista neljä viidestä (80 %) ja kausiasukkaista lähes kolme viidestä (57 %) haluaisi olla päättämässä lahjoituksen käytöstä lahjoituksen teon yhteydessä.

Japanissa kotiseutulahjoitusmalliin on kohdistettu kritiikkiä siitä, että lahjoittajat saavat epäsuoraa päätösvaltaa kunnissa, sillä heillä on lahjoituksen yhteydessä mahdollisuus suunnata lahjoittamiensa varojen käyttöä, vaikkakin kuntien valmiiksi esittämiin ja käyttökohteisiin. Järjestelmää on kritisoitu siitä, että vastalahjatuotteiden ja lahjoitusvarojen käyttökohteiden ”valikoitumisprosessit” eivät ole aina täysin läpinäkyviä. (Ryynänen et al., 2021, 26-27). Suomalaista mallia kehitettäessä tuntuisikin olevan keskeistä ensinnäkin se, että käyttökohteiden valikoituminen ohjautuu paikallistasollakin alhaalta-ylöspäin, paikallisten yhteisöjen aitoihin tarpeisiin nojaten. Tämä liittyy myös kuntalaisten sekä muiden kunnan käyttäjien osallisuutta korostaviin toimintaperiaatteisiin (mm. place making). Esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin keinoin kuntalaisille avataan paitsi mahdollisuus esittää käyttökohteita myös yhteisen prosessin kautta päättää varojen käytöstä. Osallistuvan budjetoinnin kaltaisen prosessin avaaminen kuntalaisten lisäksi muille toimijoille laajentaisi osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi monipaikkaisille suomalaisille. Varainkeruun yhdistäminen osallistuvan budjetoinnin kautta käytettävään rahapottiin, voisi olla keino osoittaa osallistumisoikeus ei-kuntalaisille. Samalla turvattaisiin se, että kehittämishankkeet ja käyttökohteet olisivat aidosti paikallisista tarpeista kumpuavia. Toiseksi keskeistä on, että kerätyn rahoituksen käyttö on myös läpinäkyvää ja todennettavissa. Vaikka kunta ei toimisikaan suomalaisessa mallissa kerättyjen varojen vastaanottajana ja käyttäjänä, on kerätyn rahoituksen lopullisen vastaanottajan oltava riittävän uskottava ja luotettava toimija. Poliisihallitus vastaa rahankeräyslain noudattamisen valvonnasta ja rahankeräysten järjestämisen ohjauksesta ja tarjoaa myös runsaasti tukea rahankeräystä suunnitteleville tahoille (poliisi.fi/usein-kysytty-kysymykset-rahankeräyksistä-ja-rahankeräysluvista).

Vaikka Furusato Nozei nojaa vahvasti kotiseututunteeseen vetoavaan hyväntekeväisyyteen, on Japanissa varsin keskeisiksi motivaatiotekijöiksi lahjoittamiselle tunnustettu mallin taloudelliset kannustimet eli varsin antelias verovähennyskelpoisuus sekä vastalahjat. Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmän vastalahja saa vuonna 2020 voimassa olevan sääntelyn mukaan olla arvoltaan korkeintaan 30 % lahjoituksen arvosta (Ryynänen et al., 2021, 16). Japanissa vastalahjojen merkityksen on katsottu korostuneen kotiseutulahjoitusjärjestelmän kehittyessä ja järjestelmän eri toimijat ovat panostaneet kehittääkseen yhä houkuttelevampia vastalahjoja (Ryynänen et al., 2021; 23, 20.) Osa Japanin Furusato Nozei- ekosysteemin toimijoista näkeekin, että pelkän hyväntekeväisyyteen pohjautuvat lahjoitukset, eivät riitä säilyttämään lahjoitusvolyyymia, vaan järjestelmään liittyvä taloudellinen kannustin (vastalahja) on ratkaisevassa roolissa. (Ryynänen et al. 2021, 40). Suomessa tilanne on toisenlainen: rahankeräyksessä saa antaa vastikkeeksi vain vähäarvoisen keräystunnuksen ja vastikkeellisessa varainhankinnassa puolestaan vastikkeen arvon tulee olla suhteessa maksettuun summaan.

Selvityksen yhteydessä tavoitetut suomalaiset eivät tunnu pitävän vastiketta itselleen ehdottoman tärkeänä motiivina. Kuntakohtaisessa tiedonkeruussa ja tähän liittyvissä työpajoissa vastike nähtiin usein tarpeettomaksi, lahjoittamisen ilon ja hyväntekemiseen osallistumisen nähtiin riittävän. Kyselyn vastaajista enemmistö (57 %) ei koe tarpeelliseksi saada kiitosta tekemästään lahjoituksesta. Vastaajista 43 % haluaisi saada kiitoksen. Kiitoksen saaminen lahjoituksesta on tärkeintä muussa roolissa kuin kuntalaisena tai kausiasukkaana vastaaville, joista puolet (50 %) haluaisi saada kiitoksen.

Toisaalta varainhankinnan käytännön kokemusten perusteella tiedetään, että jonkinlaiset vastikkeet koetaan kuitenkin usein mielekkäiksi (esim. Taloustutkimus 2022) Vastikkeellisen mallin toteutusta ei siis kannata pitää poissuljettuna vaihtoehtona. Selvityksen perusteella kiinnostavia vastikkeitä voisivat olla paikalliset tuotteet, kuten käsityöt tai elintarvikkeet, aineettomat palvelut kuten elämysmatkailu tai kokemukset tai esimerkiksi alennus tai lahjakortti paikallisiin myymälöihin (kuva 6). Japanissakin esimerkiksi elämyslahjojen arvioidaan olevan tulevaisuudessa nouseva vastalahjatrendi (Ryynänen et al., 2021, 41).

Toisaalta osa selvityksen aikana (työpajat, kansalaisten haastattelut sekä kysely) kuulluista suomalaisista kokee, että jonkinlainen symbolinen ele kuten kiitosviesti tai uutisviesti, jossa kerrotaisiin kotiseutulahjoituksella rahoitetun kehittämishankkeen etenemisestä, voisivat riittää kiitokseksi osallistumisesta. Kyse ei ole vain semantiikasta, vaan olisi selvästi hyödyllistä saada enemmän tietoa ihmisten hyväntekeväisyyden monimuotoisista motiiveista ja näihin liittyvistä ristiriidoista. (Esim. Manninen, Vuorinen 2012, Vesala 2018)

Tässä tulee ilmi myös tukemisen ja lahjoittamisen ero. Lahjoittaminen halutaan nähdä vastikkeettomaksi, mutta tukea halutaan osoittaa myös vastikkeellisilla tavoilla. Hankkimalla tuotteita, elämyksiä tai vastaavia, joita joko muutenkin halutaan tai jotka viestivät lahjoittajan halusta kuulua johonkin ryhmään, kantaa jotakin tunnusta.

Kuva 6. Asukaskyselyn vastaajien näkemysten jakautuminen kysymyksessä kiitokseksi soveltuviksi hyödykkeiksi.

Japanissa kotiseutulahjoitusjärjestelmän perusajatuksen mukaan vastalahjat ovat parhaimmillaan lahjoituksen kohdealueen paikallisia tuotteita tai palveluita. Lahjoitussummien kasvaessa vastalahjoina alettiin kuitenkin tarjota myös yleisesti haluttuja tuotteita, joita ei tuotettu kunnan alueella. Japanissa viime vuosina vastalahja koskevaa sääntelyä / ohjeistuksia on kiristetty, kun järjestelmässä todettiin olevan vastalahjoihin liittyen epäterveitä piirteitä. Esimerkiksi vastalahjoituksen kattoarvoksi säädettiin vuonna 2017 30 % lahjoituksen summasta. Ohjeistukset eivät ole kuitenkaan velvoittavia. Vuonna 2018 keskimääräinen vastalahjojen arvo oli 38,5 %, posti-, markkinointi- ja käsittelykuluineen jopa 55,5 %. Vuonna 2019 vastalahjan paikallisuudesta säädettiin lainsäädännössä, jossa paikallisuuden kriteereitä tarkennettiin (Ryynänen et al., 2021, 21-22). Japanin mallin vastalahjapainotteisuutta ja nykymallissa lailla säädettyä paikallisuuden vaatimusta on kritisoitu siitä, että ne hyödyttävät kuntia, joissa on otollinen elinkeinorakenne, kuten esimerkiksi runsas ja monipuolinen tuoreiden elintarvikkeiden tuotanto (Ryynänen et al., 2021, 26).

Vastikkeelliseen malliin Suomessakin vastikkeisiin voisi sisällyttää yleisesti houkuttelevia, tunnettujen brändien tuotteita ja kansallisten ketjujen lahjakortteja paikallisten tuotteiden rinnalle, kuitenkin siten, että vastikkeet noudattaisivat kotimaisuuden jne. periaatteita. Ei-paikallisten, mutta kotimaisten tuotteiden tarjoaminen vastikkeena tasoittaisi erilaisiin taloudellisiin toimintoihin, kuten teollisuuteen tai alkutuotantoon, perustuvien kuntien mahdollisuuksia tarjota kiinnostavia vastikkeita.

Kaiken kaikkiaan Suomen varainkeruuta säätelevä lainsäädäntö asettaa kuitenkin erilaiset puitteet vastikkeelliseen varainkeruuseen. Lahjoittaminen eli rahankeräys on aina vastikkeetonta, toisin kuin esimerkiksi vastikemuotoinen joukkorahoitus, joka luetaan myynniksi ja siten sitä säädellään lähinnä kuluttajalainsäädännöllä. Vastikkeellisen mallin toteutuksessa tulisi siis huomioida vastikkeen arvoa säätelevän rahankeräyslainsäädännön asettamat linjat. Suomen nykyisen lainsäädännön mukaisesti rahankeräyksessä saa antaa vastikkeeksi vain vähäarvoisen keräystunnuksen ja vastikkeellisessa varainhankinnassa vastikkeen arvon tulee olla suhteessa maksettuun summaan. Lisäksi, mikäli kunta organisaationa olisi mukana vastikkeiden hankinnassa, myös hankintalainsäädäntö on huomioitava.

Verovähennysmahdollisuus koetaan selvityksen perusteella vastiketta tai kiitosta houkuttelevammaksi tekijäksi. Kyselyn vastaajista kaksi viidestä (40 %) kokee, että mahdollisuus tehdä lahjoituksesta verovähennys vaikuttaisi heidän lahjoitushalukkuuteensa erittäin tai melko paljon. Joka neljäs (25 %) kokee verovähennysmahdollisuudella olevan jonkin verran vaikutusta. Joka viides (19 %) vastaaja on sitä mieltä, että verovähennysmahdollisuus vaikuttaisi heidän lahjoitushalukkuuteensa hyvin vähän ja lähes yhtä moni (18 %) kokee, ettei sillä olisi lainkaan vaikutusta. Kyselyn perusteella mahdollisuus tehdä lahjoituksesta verovähennys lisäisi erityisesti kausiasukkaiden halukkuutta lahjoittaa: heistä lähes neljä viidestä (77 %) kokee, että heidän lahjoitushalukkuutensa lisääntyisi sen myötä vähintään jonkin verran. Koska verovähennysmahdollisuuden tarkastelu on rajattu selvityksen toimeksiannon ulkopuolelle, ei tätä Japanin Furusato Nozein ominaispiirrettä ole tarkasteltu Suomen näkökulmasta tarkemmin.

3.2 Mahdollistajat ja arvonalisän muodostuminen

Kotiseutulahjoitusjärjestelmän onnistumisessa korostuu myös viestinnällisyys ja markkinointi eli se, miten tieto mahdollisuudesta osallistua toimintaan (lahjoittajana /

maksajana) tavoittaa suomalaiset sekä toisaalta se, miten esimerkiksi vastikkeita tarjoaville yritykselle onnistumaan viestimään toimintaan osallistumisesta syntyvästä lisäarvosta.

Japanissa kotiseutulahjoituksen tunnettuus, lahjoitusmäärät ja vastalahjojen aktiivinen kehittäminen vauhdittuivat vuodesta 2012 alkaen, kun järjestelmän yhteyteen perustettiin ensimmäiset verkkosivustot, jotka välittivät alkuun yksisuuntaisesti tietoa mallista (Ryynänen et al., 2021, 28). Nykyisellään menestyneimmissä kunnissa kotiseutulahjoitustoimintaan on resursoitu muun muassa työvoimaan, vastalahjojen kehittämiseen, markkinointiin ja laadukkaisiin tuotevalokuviin (Ryynänen et al., 2021, 32). Japanissa onkin huomattu, että kunnan harjoittamilla aktiivisilla mainoskampanjoilla, kuten kunnan kotisivuilla ja muilla alustoilla toteutettu aktiivinen vastalahjamarkkinointi, on ollut huomattavakin vaikutus kunnalle tehtyjen lahjoitusten kasvuun. Toisaalta Japanista on saatu esimerkkejä myös siitä, että toimiva markkinointi ja järjestelmän tarjoama koko maan kattava näkyvyys voi lisätä lahjoitusten määrää myös ilman vastalahjoja (Ryynänen et al., 2021, 26)

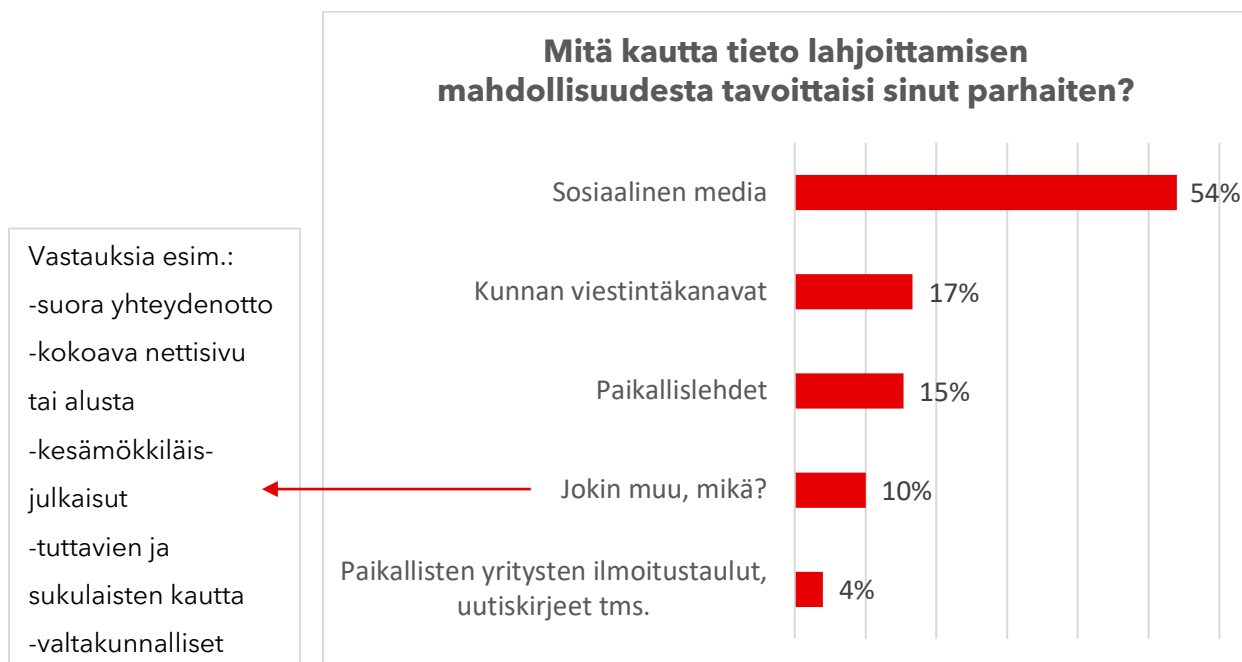
Tavoittava paikkamarkkinointi, jota Furusato Nozei -mallin voidaan katsoa osaltaan edustavan, edellyttää kuitenkin merkittävää ammattimaista viestintäpanostusta ja myös työn entistä parempaa koordinaatiota. Työkaluja ja välineitä markkinointityölle ja paikkamarkkinoinnille on jo nykyisellään runsaasti, mutta ne ovat hyvin vaihtelevia laadultaan ja vaikuttavuudeltaan.

Suomessa viestiminen ja paikkamarkkinointi nähdään laajemminkin osana kuntien elinvoimatyötä, mutta kotiseutulahjoituksen kaltaisen mallin soveltamisessa paikallisen tason viestintä (ie. paikallisten kampanjoiden tai vastikkeiden markkinointi) ei välttämättä ole riittävää mallin tunnetuksi tekemiseksi. Japanissakin vain murto-osa kansalaisista tekee lahjoituksia Furusato Nozein kautta. Vaikka järjestelmä on suosittu, on arvioitu, että järjestelmän tunnettuus kansalaisten keskuudessa on kuitenkin heikko ja osa japanilaisista voi kuvitella sen käytön olevan myös hankalaa. (Ryynänen et al., 2021, 40)

Tärkeää lahjoitusmallin onnistumisen kannalta onkin sen kiinnostavuus, myönteinen huomio, saavutettavuus ja käyttöhelppous. Kuntien kanssa käydyissä keskusteluissa korostui hyvän tarinan merkitys. On tärkeää, että (potentiaaliselle) lahjoittajalle ei muodostu kuvaa, että kunta on pyytämässä apua. Kunnan perustehtäviä ei luonnollisesti ole kuntalain perusteellakaan rakennettavissa lahjoitusten varaan. On myös tärkeää, että kaikki voivat lahjoittaa ja lahjoittamisesta tehdään mahdollisimman yksinkertaista. Esimerkiksi Maalahdella käydyissä keskusteluissa korostettiin, että mahdollisimman helppo lahjoitusväylä / -kanava on tärkeää. Sen lisäksi tärkeää myös viestiä, että kaikki

voivat lahjoittaa, pienempiä tai suurempia summia. Paikallisen toteutuksen ja kohteiden mahdollistamiseksi koettiin viestinnän ja yhteisen markkinoinnin kannalta tärkeäksi, että toimintaa tukisi jokin yhteinen sateenvarjo-organisaatio koko Suomessa, josta voi valita omat lahjoituskohteensa (konkreettisen hankkeen tai sitä toteutettavan yhdistyksen / paikallisyhteisön).

Selvityksen työpajoihin osallistuneet kokevat tärkeäksi, että kunta ottaa eri viestintäkanavat haltuun, joiden avulla se pystyy kertomaan toiminnastaan ja esimerkiksi uusista kehityskohteista helposti myös henkilöille, jotka eivät asu enää kunnassa. (vrt. Porisuhde, Rauman joulukortit). Kyselyn vastaajista yli puolet (54 %) on sitä mieltä, että tieto lahjoittamisen mahdollisuudesta tavoittaisi heidät parhaiten sosiaalisen median kautta. Toiseksi parhaana vaihtoehtona nähdään kunnan viestintäkanavat (17 %) ja kolmanneksi parhaana paikallislehdet (15 %).

Kuva 7. Asukaskyselyyn vastaajien näkemykset siitä, mitä kautta tieto lahjoittamisen mahdollisuudesta tavoittaisi vastaajat parhaiten.

Erityinen digitaalinen työkalu ja markkinointikampanja asuinseuduille liittyvään varainhankintaan voisi olla kokeilun arvoinen. Tällöin kyse ei niinkään olisi uuden systeemin luomisesta vaan viestinnällisestä, teknologisesti kevyestä, hankkeesta, jossa voitaisiin hyödyntää myös olemassa olevia digitaalisia välineitä.

Kotiseutulahjoittaminen voi tällöin olla osa paikkamarkkinointia ja brändin rakentamista, mutta olemme hankkeen aikana testanneet myös hypoteesia laajemmasta "place making" -

mahdollisuudesta eli siitä, että kotiseutulahjoittaminen voisi olla keino vahvistaa myös kuntalaisten, ja parhaimmillaan myös kausiasukkaiden ja vierailijoiden osallisuutta.

“Paikkamarkkinoinnilla” viittaamme maantieteellisten **paikkojen tavoitteelliseen strategiseen markkinointiin**, jossa tukeudutaan neljään pääoman muotoon: liiketoimintaan, matkailuun, asukkaisiin ja investointeihin, ja näihin tukeutumalla rakennetaan infrastruktuuria, koulutetaan ammattitaitoista työvoimaa, stimuloidaan paikallista yrittäjyyttä ja yritysten kasvua, kehitetään vahvoja julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia, tunnistetaan ja houkutellaan "paikkayhteensopivia" yrityksiä ja toimialoja, sekä luodaan ja edelleen kehitetään ainutlaatuisia paikallisia nähtävyyksiä ja rakennetaan paikallista palvelukulttuuria. (Ks. Kotler, Haider & Rein (1993) sekä Niedomysl & Jonasson, (2012)).

“Placemaking” on paikkamarkkinointia hienosyisempää, **paikallisempaa ja yhteisöllisempää toimintaa**, jossa “paikan” (yhteisöllisyyden, osallisuuden ja yhdessä tekemisen tilana) rakennuspalikat eivät aseta paikkaa ulkoiseksi (kehittämisen, markkinoinnin tai investointien) kohteekseen, vaan “paikka” rakentuu prosessissa, jossa yhteisöllisyys ja osallisuus ovat määrittäviä tekijöitä. Paikantekeminen sisältää uuden yhteisöllisyyden luomista ja keskittyy julkisten tilojen muuntamiseen ihmisten ja näiden paikkojen välisten yhteyksien vahvistamiseksi. ”Placemaking” on ihmisiin ja heidän tarpeisiinsa, pyrkimyksiinsä, toiveisiinsa ja visioihinsa keskittyvä prosessi, jossa paikka määritellään ja uudelleenrakennetaan yhteisöissä, jotka siinä toimivat. Nämä toimijat eivät kaikki ole paikallisia asukkaita, vaan voivat olla myös kausiasukkaita, vierailijoita, tai muita “ystäviä”.

Japanissa alustayritykset ovat keskeisessä roolissa järjestelmän toimintaan. Luvun alussa mainitut verkkosivustot kehittyivät nopeasti vuorovaikutteisiksi digitaalisiksi alustoiksi, joiden kautta japanilaiset voivat lahjoittaa valitsemilleen kunnille, osoittaa käyttökohteen lahjoitusvaroilleen sekä valita haluamansa vastalahjan (Ryynänen et al., 2021, 28). Japanin mallia tarkastelevissa tutkimuksissa on todettu, että yksi kotiseutulahjoitusmallin kasvua selittävä tekijä on nimenomaan yksityisten alustayritysten mukaantulo vuodesta 2012.

(Sato, 2018; Hyyryläinen ym., 2019). Alustaekosysteemin voi katsoa syntyneen varsin orgaanisesti, sattumanvaraisesti ja jopa yllättäen ilman yksityiskohtaista suunnitelmaa markkinamekanismin jouduttamana. (Ryynänen et al., 2021, 10). Japanissakin osa alustayrityksistä kokee, että kotiseutulahjoitusjärjestelmä ei välttämättä takaa helposti skaalautuvaa liiketoimintaa (Ryynänen et al. 2021, 33).

Suomessakin vastaavan kaltaisen liiketoimintaekosysteemin kehittymisen olisi odotettava on tapahtuvaksi markkinaehtoisesti ja luontevasti, kun yritykset tunnistaisivat mahdollisen mallin eri vaiheista itselleen luontevia rooleja. Japanissa kotiseutulahjoitusjärjestelmässä toimivia alustoja perustivat tyypillisesti yksityiset yritykset, joilla oli jo valmiiksi laaja asiakaskunta muilta toimialoilta. (Ryynänen et al. 2021, 28). Japanissa kotiseutulahjoitusjärjestelmässä toimivista alustayrityksistä erikoistunut esimerkiksi vastalahjojen välittämiseen ja asiakaspalveluun lahjoittajien suuntaan, tuotekehitys- ja markkinointiosaamisen tarjoamiseen kunnille tai vastalahjojen varastointi- ja toimituspalveluihin (Ryynänen et al. 2021, 10).

Japanin kuluttajamarkkina kotiseutulahjoitusjärjestelmälle on kuitenkin huomattavasti Suomea suurempi: väestömäärä on 125,8 miljoonaa, vuonna 2015 Furusato Nozei -mallin kautta kanavoitu rahallinen tuki oli 126 miljardia jeniä eli 1,3 miljardia euroa ja 2018 4 miljardia euroa (Sato 2017). Tämä tarkoittaa noin 10 euroa per asukas. Reilun viiden miljoonan asukkaan Suomessa toiminnan mittakaava ja potentiaalinen markkina on luonnollisesti huomattavasti pienempi. Suomen markkina-alueen pienuuden voi olettaa rajoittavan Japania vastaavan liiketoimintaekosysteemin muodostumista.

Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmä näyttäytyy asetelmana, jossa järjestelmässä toimivien yritysten, julkisten organisaatioiden sekä kansalaisten välillä on vaihteleva määrä ylhäältä johtamattomia, “erityislaatuista ja toisiaan täydentäviä suhteita” (esim. Ryynänen et al., 2021 9). Kotiseutujärjestelmästä on muodostunut oma arvoketjunsä, josta arvoketjun eri toimijoille syntyvä hyöty tai lisäarvo on selkeästi tunnistettavissa (taulukko 1).

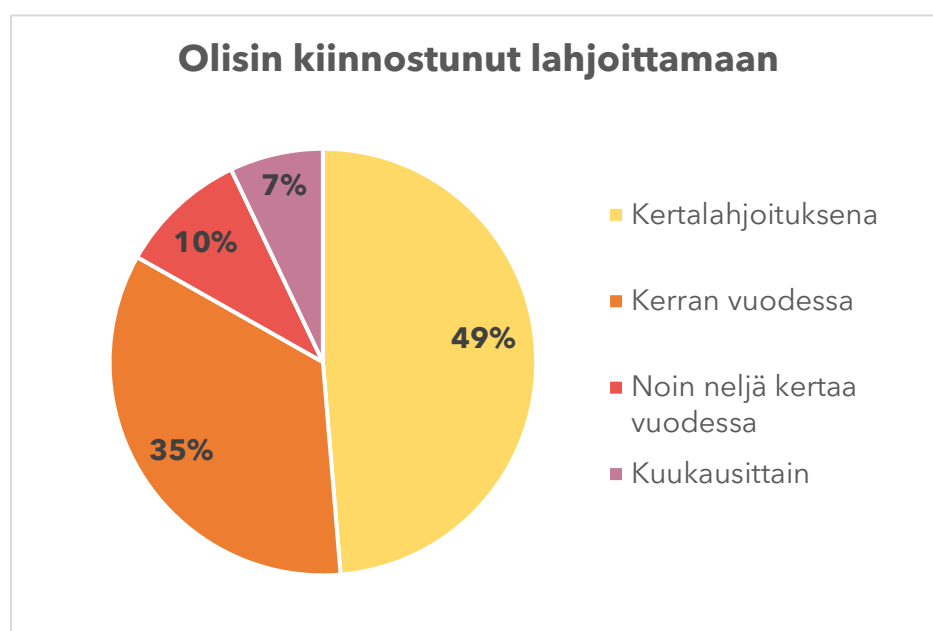
Taulukko 1. Japanin mallissa eri toimijoille syntyvä hyöty tai arvonlisä, Ryytänen et al. 2021 mukaillen.

	KUNTALAISET / KANSALAISET	KUNTA	PAIKALLISET YRITYKSET	ALUSTA-YRITYKSET	VALTIO
Rooli	Tekevät (vapaaehtoisen) lahjoituksen Voivat ohjata lahjoitusvarojensa käyttöä	Markkinoivat kuntaa järjestelmässä Vastaanottavat lahjoitusvarat Päättävät lahjoitusvarojen käytöstä Tarjoavat vastalahjan lahjoittajille	Myyvät kunnalle valmistamia tuotteita vastalahjoiksi Kehittävät mahdollisimman houkuttelevia tuotteita	Tarjoavat alustan, jonka kautta järjestelmän konkreettinen toiminta/ vaihdanta pyörii, mm. Lahjoitusten kerääminen (maksuliikenne) Lahjoitusten kanavoiminen Kuntien ja vastalahjojen markkinointi Vastalahjojen varastointi ja toimitus Vastalahjojen hankinta/ yritysten houkuttelu	Aktiivinen ohjausrooli Mahdollistaa järjestelmän toiminnan (normiohjaus; lainsäädäntö) Informaatio- ohjaus Tarjoaa kansalaisille taloudellisen kannustimen ja taloudellista hyötyä (verovähennys)
Syntyvä hyöty / arvonlisä ja kannustin	Hyvä mieli Verovähennys Vastalahja	Saavat kehittämisvaroja Saavat näkyvyyttä	Maanlaajuinen, (digitaalinen) markkina- ja kauppapaikka yritysten tuotteille/ palveluille Mahdollisuus kokeilla uusia tuote- ideoita osin suojattujen markkinoiden turvin.	Bisnes Alustayritysten liiketoimintamalli perustuu tyypillisesti prosenttiosuuteen tehdyistä lahjoituksista.	Saadaan varoja supistuvien alueiden kehittämiseen Mallissa syntyvä kerrannaisvaikutus esim. yritysten toimintaan hyödyttää elinvoimaisempina yrityksiä ja niiden myynnistä syntyvänä verotulona

Japanissa kotiseutulahjoitusjärjestelmän alkuvaiheessa lahjoitusten keskimääräinen summa lahjoittajaa kohden oli huomattavasti suurempi kuin nykyisin. Yksittäiset suurlahjoitukset muodostivat alkuvaiheessa merkittävän osan järjestelmän volyymistä eli alkuvaiheessa lahjoituksia tekivät lähinnä varakkaat kansalaiset ja pitkälti hyväntekeväisyysmotiivein. Vuonna 2008 keskimääräinen lahjoitussumma per lahjoituskerta oli 955 euroa. Vuonna 2014 se oli sen sijaan 143 euroon. (Ryynänen et al., 2021, 20). Järjestelmää pystytettiin siis alkuvuosina kehittämään ja testaamaan näiden yksittäisten suurten lahjoitusten mahdollistamana. Myöhemmin lahjoituskertojen moninkertaistuessa keskimääräinen lahjoitussumma lahjoittajaa kohden alkoi laskea.

Suomalaiset vaikuttavat olevan kiinnostuneita lahjoittamaan, mutta suurin osa lahjoittajista olisi kiinnostunut osallistumaan kertalahjoituksen muodossa. Kyselyn vastaajista puolet (49 %) on kiinnostunut lahjoittamaan kertalahjoituksena ja joka kolmas (35 %) kerran vuodessa. Joka kymmenes (10 %) olisi halukas lahjoittamaan noin neljä kertaa vuodessa. Kuntalaisia (54 %) ja muissa rooleissa vastaavia (50 %) kiinnostaa eniten kertalahjoitus ja kausiasukkaita kerran vuodessa tapahtuva lahjoitus (45 %).

Puolet (51 %) vastaajista arvioi olevansa valmiita lahjoittamaan vuositasolla 50–200 euroa. Kaksi viidestä (38 %) olisi valmis lahjoittamaan alle 50 euroa vuodessa. Kuntalaiset (51 %) ja kausiasukkaat (55 %) ovat yleisimmin valmiita lahjoittamaan 50–200 euroa ja muussa roolissa vastaavat alle 50 euroa (55 %) vuositasolla.

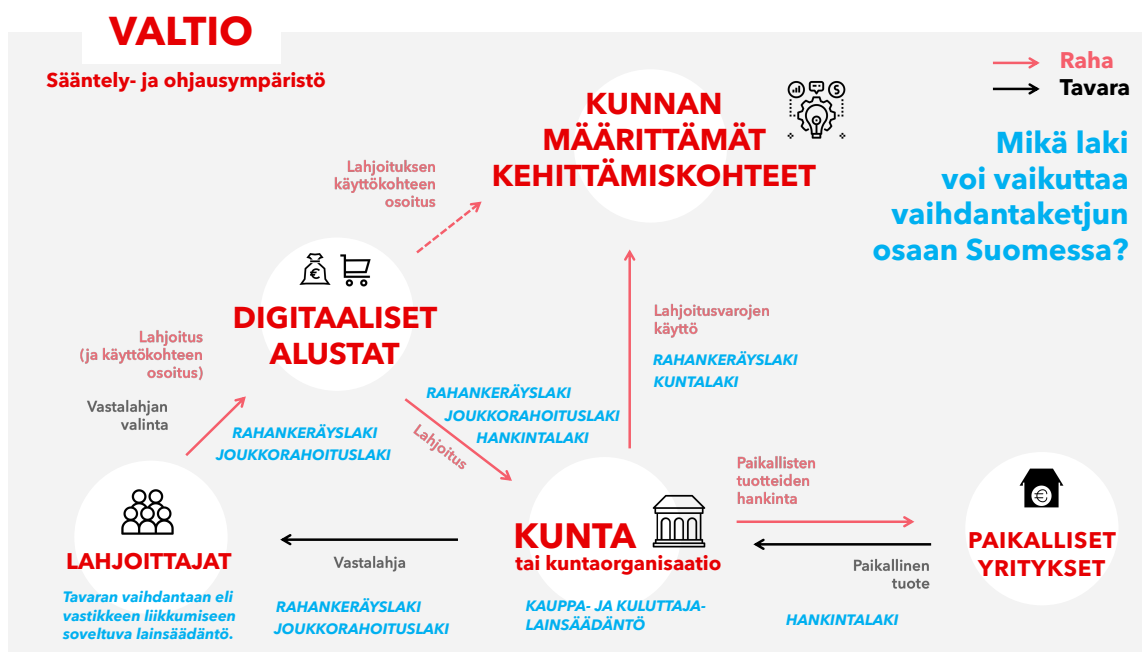

Kuva 8.
Asukaskyselyn vastaajien näkemysten jakautuminen sen sijaan, kuinka usein he olisivat kiinnostuneita lahjoittamaan.

3.3 Haasteet ja esteet

Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmää on tyypillisesti keskitytty tarkastelemaan järjestelmää verotuksen ja lahjainstituution näkökulmista, vaikka se ei ole puhtaasti kumpaakaan. Ryynänen et al. (2021, 19) toteavat, että kotiseutulahjoitusta on hankala tarkastella olemassa olevien järjestelmien viitekehyksissä eikä sen soveltaminenkaan siten ole suoraviivaista olemassa olevien institutionaalisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten viitekehysten sisällä. Japanin mallia onkin syytä pitää systeemisenä innovaationa, joka on kehittynyt nykymuotoonsa vaiheittain ja joka on edelleen kehittyvä.

Vaikka mallin soveltaminen täysin sellaisenaan suomalaiseen toimintaympäristöön ei ole edes tarkoituksenmukaista, avaa mallin kompleksisuutta sen hahmottaminen miten suomalainen lainsäädäntö linkittyisi Japanin Furusato Nozein eri vaiheisiin. Suuntaa antava (kuva 9) tarkastelu osoittaa, että järjestelmään vaikuttaa useat eri lait.

Kuva 9. Yleistetty kuvas Japanin Furusato Nozei -mallista rahan ja tavaran vaihdannan näkökulmasta sekä suuntaa antava tarkastelu siitä, mitkä Suomen lait vaikuttaisivat vastaavassa mallissa vaihdantaketjun osaan Suomessa.

Suomen osalta yksi haaste on jo aiemmin mainittu markkinoiden pieni koko. Siinä missä Japanin asukasluku (110 miljoonaa) ja lähes 1800 kuntaa tarjoaa dynaamisen ympäristön kuntien ympärille rakentuvalle verkkokaupalle, onhan Japani Kiinan ja USA:n jälkeen maailman kolmanneksi suurin verkkokauppariippamarkkina (Kaupan Liitto 2022), Suomen 5

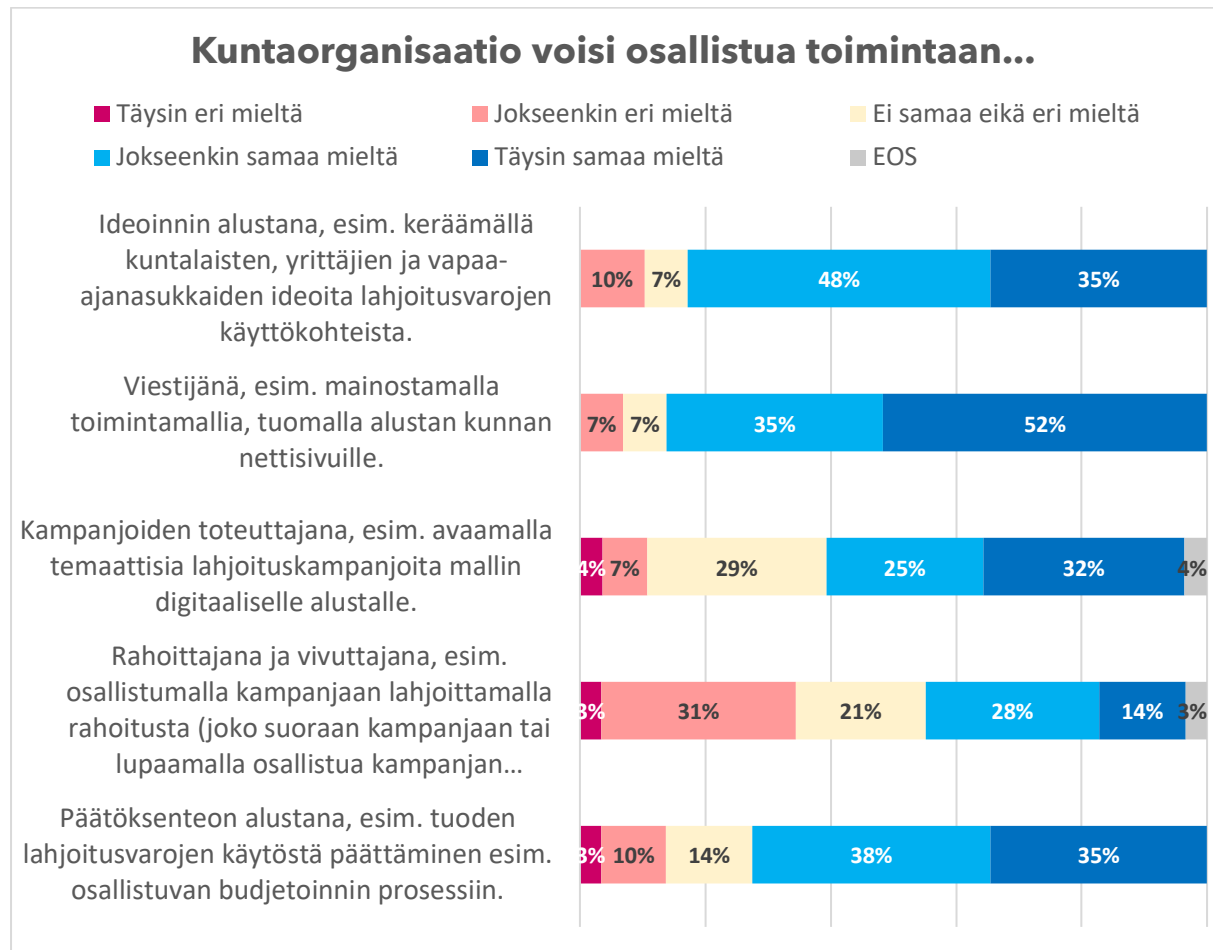
miljoonan ihmisen ja noin 300 kunnan ympäristö on kovin erilainen. Suomalainen verkkokauppa ja alustatalous on kansainvälisesti verrattain kehittymätöntä. Vaikka korona-aika lisäsi merkittävästi verkkokaupan laajuutta Suomessa ja erityisesti suomalaiset suosivat paikallisia verkkokauppoja, volyymi on vielä kaukana kansainvälisistä verrokeista, Japani mukaan lukien. Toki Suomessakin verkkokauppa on ollut kasvussa ja siitä yhä suurempi osa jää kotimaahan. Suomen verkkokaupan kokonaisliikevaihdon arvioidaan 2021 olleen 13,36 miljardia euroa, kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli 13,2 % eli 1,56 miljardia euroa. Kaupan liiton digiostamista koskevan tutkimuksen mukaan 64 prosenttia digiostoksista jäi 2021 kotimaahan, kun vuonna 2017 osuus oli 54 prosenttia. Kaiken kaikkiaan digikuluttajat ostivat viime vuonna vähittäiskaupan tuotteita koti- ja ulkomaisista verkkokaupoista runsaalla 5,8 miljardilla eurolla, mistä noin 64 prosenttia jäi Suomeen. Kotimaisen verkkokaupan kasvu on ollut koronan aikana vahvaa: verkko-ostokset kasvoivat Kaupan liiton tietojen mukaan noin 11 prosenttia edellisvuodesta, eli kasvuvauhti hidastui vuoden 2020 huikkeasta 28 prosentista.

Japanissa kunnat ovat monella tavalla tärkeitä järjestelmän kannalta. Lahjoitukset osoitetaan Furusato Nozeissa kunnille (tai maakunnille) ja ne voivat päättää itsenäisesti lahjoitusvarojen käytöstä. Kunnat markkinoivat itseään, tarjoavat vastalahjoja kansalaisille ja toteuttavat siten saamillaan lahjoituksilla paikallisia kehittämishankkeita. Suomessa rahankeräyslaki säätelee rahan keräämistä, eli pyytämistä. Kunta ei saa kerätä lahjoituksia yleisöön vetoamalla, jollaiseksi Furusato Nozein kaltainen toiminta on katsottavissa. Laki ei tokikaan kiellä ei lahjoitusten vastaanottamista eikä lahjoitusten antamista, mutta se estää kotiseutulahjoitusmallissa oleelliseksi katsotun markkinointityön. Rahankeräyslupaa eivät lain mukaan myöskään voi saada valtio, kunta tai kuntayhtymä. Perusteluna tälle on, että julkishallinnollisen toiminnan rahoitus perustuu verotusoikeuteen, veronluonteisiin maksuihin.

Selvityksen perusteella kuntaa ei edes haluta nähdä Suomessa aktiivisena rahankerääjänä ja kuntaan lahjoituskohteena suhtaudutaan karsastaen. ”Kunta kerjuulla” oli kauhukuva, joka nostettiin esille kumppanikuntien kanssa keskusteltaessa hankkeen liikkeelle lähtövaiheessa. Myös kumppanikunnissa käytyjen kansalaiskeskusteluiden sekä kyselyiden tuloksissa nousi esille, että kunta vapaaehtoisen varainkeruun kohteena ei ole kaikista kannatettavin idea. Kaikki toimijat haluavat välttää vaikutelman, että kunnat ovat pyytämässä lisäresursseja kuntalaisilta, jo tehtävän verotuksen lisäksi.

Vaikka kunta ei toimisikaan mallissa varsinaisena rahankerääjänä tai lahjoituksia vastaanottavana tahona, voidaan mallista tunnistaa monia muita mahdollisia rooleja

kunnalle. Kuntien viranhaltijoille ja päättäjille suunnatun kyselyn perusteella erityisesti kuntaorganisaatiolle sopivina rooleina nähtiin ideoinnin alustana toimiminen, viestijänä toimiminen sekä päätöksenteon alustana toimiminen (kuva 10).

Kuva 10. Kuntien viranhaltijoille ja päättäjille suunnatun kyselyn vastaajien näkemysten jakautuminen kuntaorganisaatiolle sopivista rooleista toimintamallissa.

Suomen nykyinen lainsäädäntö hankaloittaa myös vastikkeellisen varainhankinnan toteuttamista Furusato Nozei- kaltaisen mallin kautta. Rahankeräyslain 2 §:n mukaan rahankeräyksellä tarkoitetaan toimintaa, jossa yleisöön vetoamalla kerätään vastikkeetta rahaa. Rahankeräys on siis aina vastikkeetonta. Rahankeräyslain ulkopuolelle on kuitenkin rajattu laina- ja sijoitusmuotoinen joukkorahoitus, jota säädellään joukkorahoituslailla. Vastikemuotoista joukkorahoitusta puolestaan säädellään lähinnä kuluttajalainsäädännöllä. Joukkorahoituslain soveltamisalan ulkopuolelle jää lahjoitusmuotoinen joukkorahoitus, jossa joukkorahoituksen kautta tehtävä lahjoitus on siis vastikkeeton.

Vastikkeellinen varainhankinta Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmän innoittaman mallin kautta on toki täysin mahdollista, mutta kyseessä ei ole silloin rahainkeräys (lahjoitusten keräys) vaan ennemminkin kaupankäynti, jossa vastikkeen (myytävä tuote, palvelu, elämys tai jäsenyys) myyntihinnan tulee olla aito suhteessa sen arvoon. Käytännössä käypää myyntihintaa määrittää se, millä hinnalla sitä myydään avoimilla markkinoilla. Vastikkeella täytyy olla myös joku arvo ostajalle.

Edellisestä johtuen varainkeruu vastikkeellisessa kotiseutulahjoitusmallissa voi muodostua ongelmalliseksi, ellei vastikkeena voida antaa suoraan rahoituksella toteutetun kohteen käyttöön liittyviä etuuksia / palveluita. Vastike ei voi kuitenkaan olla yleiseen hyvään perustuva. Esimerkiksi keräysvaroilla rahoitettava puistonpenkki, jossa rahoittaja ja muut ihmiset voivat istua, ei ole käypä vastike. Teatterin istuin tai ravintolan nimikkopöytä voi olla yksityishenkilölle vastike - rahanarvoinen vastike ei itse asiassa ole kuitenkaan itse tuoli tai pöytä, vaan lippujen/pöytäpaikan varausoikeus.

Kun vastikkeen arvon pitää vastata vastikkeen myyntihintaan avoimilla markkinoilla, nousee vastikkeellisessa mallissa haasteeksi se, miten mallin kautta kerätystä summasta varmistetaan varojen riittäminen kaikkiin mallilla tavoiteltuihin osa-alueisiin eli ensinnäkin varat paikallisten kehittämishankkeiden toteutukseen, toiseksi riittävä maksu vastikkeen tarjoavalle yritykselle ja kolmanneksi mallin hallinnointiin liittyvät kulut, kuten järjestelmäkulut, henkilöstökulut, viestintä ja markkinointi sekä vastikkeen toimitukseen liittyvät kustannukset. Järjestelmän kautta kerättävän rahoituksen määrä tulisi olla riittävä, jotta se kannustaisi paikallisia toimijoita panostamaan kehittämishankkeiden ideointiin sekä toteutukseen ja vastiketarjoaman rakentamiseen. Vastikkeellisessa, ilman verovähennystä toteutettavassa mallissa vastike voi olla Japanin kokemusten perusteella osallistujille merkittäväkin kimmoke osallistua toimintaan, mutta riittävän kannustinjärjestelmän ja tulonmuodostuslogiikan rakentuminen järjestelmään ei ole itsestään selvää.

4. Kotiseutulahjoittamiseen ja -rahoittamiseen soveltuvat kanavat Suomessa tänään

Suomen sanotaan olevan yhdistysten luvattu maa, sillä yhdistysrekisterissä on yli 100 000 järjestöä. Kansalaisareenan hakemistossa on 1419 aktiivista toiminnassa olevaa järjestöä. Uusia yhdistyksiä perustetaan vuosittain jopa tuhansia, mutta niiden määrä on tästä huolimatta vähenemässä. Osin tämä kehitys liittyy myös yhteiskunnalliseen kehitykseen, jossa individualismi kanavoituu yhteisöllisiin kampanjoihin ja missioihin, pidempiaikaisten kollektiivisten järjestöjäsenyyksien sijaan. Kuntalaiset / kansalaiset muokkaavat markkinoita ja toimivat vaikuttajina ryhtymällä joukkorahoittajiksi, palveluiden tuottajiksi ja välittäjiksi ja kehittämällä uusia vaihtokanavia ja verkostotalouden muotoja. Monissa kansalaisaktiivisuuden toimintamalleissa, kuten ruokapiireissä, REKO-renkaissa ja Facebookin paikallisissa kierrätysryhmissä, käydään kauppaa, eletään jakamistaloudessa ja vaikutetaan yhteiskunnan organisoitumisen ja viime kädessä myös demokratian eläviin muotoihin. Yhdistysten kentän eli kolmannen sektorin rinnalla kehittyy yhteiskunnan neljäs, aktivismien sektori. Ilmiö tiivistyy kaupunkiseuduilla kuten kuntalaisetkin, muttei rajaudu niihin. (Mäenpää & Faehnle 2021). Tätä kehitystä leimaa myös varainkeruun ja joukkorahoituksen esiinmarssi rahoituksen muotona.

Varainkeruuseen, joukkorahoitukseen ja lahjoittamiseen on jo nykyisellään moninaisia kanavia, joista olemme koonneet esimerkkejä alla olevaan taulukkoon.

Taulukko 2. Varainkeruuseen, joukkorahoitukseen ja lahjoittamiseen on jo nykyisellään moninaisia kanavia, joista olemme koonneet esimerkkejä.

KANAVA	YLLÄPITÄJÄ / OPERAATTORI	PERUSTA MIS-VUOSI	LYHYT KUVAUS, TAVOITE JA TOIMINTAMALLI	RAHOITTAJA
Lahjoittamo: lahjoittamo.fi	Goodwill ry	2021	Lahjoittamon perusideana on mahdollisuus rahan lahjoittamiseen sote-järjestöille. Lahjoittamo on järjestöille maksuton palvelu eikä Goodwill ry hyödy palvelun kautta lahjoitetuista varoista. Goodwill ry:n toiminta on rahoitettu STEAn varoin (kolmen vuoden hankerahoitus), joten tällä hetkellä Lahjoittamoon otetaan mukaan vain sosiaali- ja terveysalan toimijoita. Lahjoittamon tavoitteena on kuitenkin laajentaa toimintaa myös muihin järjestöihin. Keräyskohteet löytyvät Lahjoittamosta teemoittain: arki ja turvallisuus, elämäntahti, terveys, riippuvuudet, yhdenvertaisuus. Teemojen alta löytyy lahjoituskohteet, joka voi esimerkiksi olla sateenkaarinuorten oikeuden, jossa lahjoitusten tuotto käytetään Setan nuorisotyöhön. Lahjoittamossa voi hakea myös suoraan järjestöjä, joihin olisi halukas lahjoittamaan. Lahjoittamo toimii siten, että 1) lahjoittaja etsii sivuilta mieleisen kohteen, 2) lahjoittaja valitsee summan, lisää tuotteen ostoskoriin ja siirtyy maksamaan, 3) lahjoitettu summa siirtyy järjestön keräystilille. Palveluun hakeutuvilta järjestöiltä Lahjoittamo vaatii koko Suomen laajuisen rahankeräyslupaan sekä resurssit omaa järjestöä ja keräystä koskevaan sisällöntuottamiseen. Lahjoittamon käyttö ei maksa järjestöille mitään. Järjestöt pystyvät ilmoittautumaan mukaan verkkosivuilla olevan lomakkeen kautta.	STEAn
Mesenaatti mesenaatti.me	Mesenaatti	2012	Mesenaatti.me -palvelussa joukkorahoitus voi olla vastikepohjainen, pienkeräys tai rahankeräys. Vastikepohjaiseen kampanjaan ei tarvitse rahankeräyslupaa tai pienkeräysnumeroa. Oman joukkorahoituskampanjan voi luoda rekisteröitymällä ja suoraan rakentamalla oman kampanjan.	
Suomen Kulttuurirahasto skr.fi	Suomen Kulttuurirahasto	1939	Säätiö koostuu keskusrahastosta ja 17 maakuntarahastosta. Kulttuurirahaston omaisuus jakautuu keskusrahaston ja maakuntarahastojen yleisrahastoihin ja nimikkorahastoihin. Keskusrahasto myöntää henkilökohtaisia apurahoja tieteen ja taiteen tekijöille. Apurahoja jaetaan yksityishenkilöille ja työryhmille sekä muille kulttuurielämän aloilla toimiville henkilöille ja yhteisöille. Maakuntarahastojen tarkoituksena on puolestaan nimenomaan maakunnan kulttuurin vaaliminen ja kehittäminen. Kulttuurirahasto pääoma on kertynyt testamentteista ja lahjoituksista. Apurahojen myöntämisen lisäksi Kulttuurirahasto on käyttänyt viime vuosina varoja hankkeisiin, jotka se on itse käynnistänyt mutta jotka on toteutettu yhteistyössä muiden kanssa. Yksi tällaisista hankkeista on esimerkiksi Lukuklaani, jossa tavoitteena oli lisätä alakouluikäisten lasten lukuintoa.	

KANAVA	YLLÄPITÄJÄ / OPERAATTORI	PERUSTAMIS-VUOSI	LYHYT KUVAUS, TAVOITE JA TOIMINTAMALLI	RAHOITTAJA
Auttamisesta arkea: auttamisestaarkea.fi	Influenssi ry	2021	Influenssin ensisijainen tehtävä on tuottaa hyvää yhteiskuntaan tuottamalla varoja kansalaisjärjestöjen rahankeräyksiin ja näin tehdä auttamisesta arkea valinta kerrallaan. Influenssi valitsee lahjoituskohteet ja kansalaisjärjestöt. Jotta Auttamisesta Arkea -sivustolle pääsee mukaan, on järjestön tehtävä auttamis- tai suojelustyötä ja sillä tulee olla rahankeräyslupa. Verkkosivustolla on tällä hetkellä yli 200 hyväntekeväisyyskohdetta paikallisesti ja valtakunnallisesti. Lahjoittaja valitsee itse toimijan ja kohteen luettelosta.	
Urheilunhuipulle.fi	Urheilun huipulle ry	2022	Urheilun huipulle tukee suomalaisia urheilijoita, ja tavoitteena on vahvistaa monipuolista urheilukulttuuria. Yhdistys on perustettu keväällä 2022 ja sen tehtävänä on yhdistää tukea tarvitsevat urheilijat ja tuen antajat. Tukeen käytettävät varat yhdistys saa jäsenmaksuistaan, jotka ovat tällä hetkellä vapaaehtoisesti 1 000-5 000 euroa/jäsen/vuosi. Jäseneksi voi liittyä myös yritys tai yhteisö. Yhdistyksen sääntöjen puitteissa tuetaan päämääränsä menestykseen asettaneita kilpaurheilijoita. Yhdistys voi tukea suomalaisia ja Suomessa vakituisesti asuvia urheilijoita, mutta myös heidän valmentajiaan ja muita urheiluun liittyviä tukihenkilöitä. Yhdistys ei tue joukkueita, seuroja tai instituutioita, mutta urheilija voi olla joukkuelajin harjoittaja. Tuettavaksi urheilijaksi voi päästä ottamalla yhteyttä yhdistykseen lomakkeen kautta.	
Lähellä lahella.fi (ent. Toimeksi-verkosto)		2022	Lähellä.fi korvaa jatkossa kaikki maakunnalliset järjestötietopalvelut yhdellä verkkosivustolla. Palveluun voi rekisteröityä mikä tahansa järjestö. Tässä vaiheessa verkkopalvelussa voi ilmoittaa järjestöjen tapahtumia, toimintailmoituksia ja vapaaehtoistehtävien mahdollisuuksia. Palvelu on tällä hetkellä suunnattu ihmisille, jotka hakevat itselleen uusia harrastuksia, etsivät tukea tai apua taikka haluavat ryhtyä vapaaehtoistoimijoiksi.	Veikkaus

Edunvalvonnassa ja kotiseutulahjoittamisen eteenpäin viemisessä on myös hankkeen aikana tunnistettu erilaisia yhteistyökumppaneita ja potentiaalisia toimijoita, kuten:

- » **Suomen Kotiseutuliitto:** kotiseutuliitto.fi/
- » **Suomen Kylät:** suomenkylat.fi/suomen-kylat-ry/
- » **Suomi-seura, ulkosuomalaisten yhteenliittymä:** suomi-seura.fi/tietoa-meista
- » **Jakamistalous-verkosto:** kaupunkiaktivismi.wordpress.com/jakamistalous

Kotiseutulahjoittaminen on kiinnostanut moninaisia toimijoita jo pitkään. Vuosina 2021–2022 Suomen Kotiseutuliitto toteutti “Kotiseudulle”-keräyksen, jonka tarkoituksena oli toimia pohjana perustettavalle säätiölle, josta olisi voitu jakaa apurahoja kotiseutuajattelun mukaisiin kehittämiskohteisiin eli “paikallisen kotiseututyön ja kotiseutututkimuksen tukemiseen”. Yhteensä keräyksellä saatiin runsas 30 000 euroa, jotka eivät kuitenkaan riittäneet pääomaksi säätiön perustamiselle ja siksi keräyksen tuotto jaetaan apurahoina, ilman säätiötä.

Huolimatta kotiseutulahjoittamiseen liittyvien aloitteiden ja toiminnan monimuotoisuudesta, keskitettyä tietoa on vaikea löytää ja kenttä on kovin sirpaleinen. Ei myöskään ole helppoa tietää, mitkä ovat oikeudellisesti tai vaikuttavuuden kannalta parhaat kanavat lahjoittaa tai osallistua hyväntekeväisyyteen. Toiminnan standardisointi tai vertailu ei ole systemaattista, eikä edes vertaisarviointia toteuteta kovinkaan aktiivisesti.

Tietoisuutta olemassa olevista työkaluista varainhankintaan tulisi parantaa ja mahdollisuuksia käyttää aktiivisemmin ja johdonmukaisemmin. Olemassa olevat varainhankinnan, joukkorahoituksen ja kotiseudulle tai muulle kuin omaan kotikuntaan tapahtuvat lahjoittamisen muodot on tärkeä saada paremmin näkyville, yhteisen sateenvarjon alle ja laajempaan tietoisuuteen.

On sekä yksilöiden että paikallisyhteisöjen kannalta suotavaa entistä tehokkaammin tukea ja mahdollistaa entisten asukkaiden ja/tai vapaa-ajan asukkaiden uudenlaista osallistumista itselleen merkityksellisten paikkojen kehittämiseen ja tässä varainhankinta voisi olla mielekäs lisä. Varainhankinta voisi yhdistyä luontevasti esimerkiksi entisille asukkailla suunnattuun "alumnitoimintaan", osallistuvaan budjetointiin tai e-kuntalaishankkeisiin.

Vastaajien muita ajatuksia kokeilemisen arvoisista ideoista elinvoiman vahvistamiseksi, poimintoja vastauksista kysymykseen **“Onko sinulla jokin muu idea, mikä olisi mielestäsi kokeilemisen arvoinen paikallisen elinvoiman vahvistamiseksi koti- tai mökkikunnassasi?”**

- » Nähtävyyksien lisääminen. Suomessa on liian vähän kiinnostavia nähtävyyksiä.
- » Esitteitä hankkeista voisi jakaa yhdistysten kokouksissa, yhdistykset ovat hyvä kanava. Jotenkin soisi tilaa annettavan myös epämuodollisille idean pesille, ilman innovatiivisia ihmisiä mikään ei tahdo edetä.
- » Kulttuurin vahvistaminen: elävä kulttuuri tuottaa elinvoimaa ja kiinnostusta paikkakuntaa kohtaan. Taiteilijayhteisöjen synnyttäminen ja niiden elinmahdollisuuksien tukeminen kuntien aloitteesta olisi mahtavaa.

- » Se, että annettaisiin nuorten tulla suunnittelemaan maisemointia, luonnonkäyttöympäristöä ym. Niin oppivat antamaan arvoa myös niille, jotka joka kesä yrittäjinä, kausityöntekijöinä jne. yrittävät ylläpitää ympäristöä ja vesistöjäkin puhtaina.
- » Uskon, että moni ihminen muuttaisi maaseudulle, jos siellä olisi tarjolla vuokra-asuntoja. Nyt halutaan vuokralaiset asumaan koirankoppeihin kaupunkien keskustoihin.
- » Yhteistyötä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa pitää ehdottomasti tiivistää. Maakuntiin tarvitaan runsaasti uutta osaamista ja innovaatioita. Nykyinen maaseudun käsityöläisosaaminen ei ole kiinnostavaa.
- » Entisten kuntalaisten verkosto, joka toimisi kunnan hyväksi.
- » Eri kylätapahtumat
- » Kesälehdien toimittaminen, johon on koottu kesän kaikki palvelut, tietoa erityispalveluista yms.
- » Ei kun vain mainontaa lisää
- » Lapsilta/nuorilta pitää kysyä tulevaisuuden visioista, mikä saisi heidät jäämään tai palaamaan kotiseudulle
- » Mielestäni kuntien pitäisi tehdä enemmän kuntaliitoksia elinvoiman takaamiseksi
- » Osallistaa ihmisiä ideointiin ja ideoiden toteuttamiseen.
- » Paikallismuseoiden vahvistaminen elinvoimaisuuden tukena
- » Paikallisten asukkaiden tukeminen

5. Johtopäätökset ja ehdotukset

Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmä on ainutlaatuinen esimerkki valtakunnallisesta toimivasta monitoimijaisesta asetelmasta. Vuosien saatossa nykymuotoonsa kehittyntä ja edelleen kehittyvää Furusato Nozein tarinaa voidaan pitää omalaatuisena yhdistelmänä polkuriippuvuutta, poliittista opportunismia, onnekkaiden sattumien ja yhteensattumien summaa eikä se siten ole suunnitellusti toistettavissa. Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmän inspiroima uudenlainen kokeilu voisi kuitenkin tukea myös Suomessa erityisesti pienempien kuntien ja maaseutumaisten alueiden elinvoimaa.

Kotiseutulahjoittamisen tapainen, vapaaehtoisuuteen perustuva toimintamalli voisi olla yksi tapa vahvistaa, sanoittaa ja tarinallistaa kuntien elinvoimatyötä monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden olosuhteissa, joissa on tärkeää löytää myönteisiä keinoja tukea ihmisten monitasoista identiteetin muodostusta sekä kaupungin ja maaseudun kaksisuuntaista ymmärrystä.

HAMA-työryhmän toimeksiannolla on pyritty löytämään ratkaisuja, jotka auttavat nimenomaan harvaan asuttua maaseutua elinvoimaisuuden vahvistamisessa.

Suomalaisia kiinnostaa ja suomalaiset haluavat osallistua itselleen merkityksellisten paikkojen kehittämiseen. Osa suomalaisista rakastaa harvaan asuttua maaseutua ja on valmis ja halukas sille lahjoittamaan. Kuitenkin vielä useampi rakastaa itselleen tärkeitä erilaisia paikkoja, sijainteja ja ympäristöjä, joiden hyvinvoinnin eteen olisivat valmiit lahjoittamaan. Tämä kiinnostus ja valmius kannattaa hyödyntää paremmin jo olemassa olevia ratkaisuja hyödyntäen tai uutta luoden ei pelkästään harvaan asutuilla alueilla vaan koko Suomessa.

Johtopäätökset

1. **Kotiseuturahjoittaminen voi toimia työvälineenä monipaikkaisuutta hyödyntävässä paikkaperusteisessa elinvoimakehittämisessä ja osallisuuden vahvistamisessa.**

Selvityksessä on noussut esiin kuva kotiseutulahjoittamisesta mahdollisena *place making*- ja paikkamarkkinoinnin välineenä sekä monipaikkaisen elinvoimapolitiikan toteutuksen ja uutta luovan yhteisöllisen joukkorahoituksen väylänä. Japanin malliin pohjautuvalla kotiseuturahjoitusmallilla on potentiaalia toimia sekä uudenlaisen elinvoimapolitiikan välineenä, työkaluna ja alustana että monipaikkaisuudesta kumpuavan uudenlaisen

yhteisöllisyyden, yhteiskuntavastuun ja osallisuuden kanavana. Se voi hyödyntää monipaikkaisuuden ja alustatalouden ajureita koko Suomessa.

- 2. Kotiseuturahoittamisen varaan ideoitua toimintaa voidaan jossain määrin toteuttaa olemassa olevan lainsäädännön puitteissa ja jo olemassa olevia toimijoita ja toimintamalleja hyödyntämällä. Kyse on ennen muuta oikeiden toimijoiden, toimijaryhmien sekä työvälineiden tunnistamisesta ja mobilisoinnista.**

Japanin kaltaisen vuorovaikutteisuuden sekä liiketoiminnan logiikkaan rakentuvan mallin syntyminen Suomessa edellyttäisi sellaisten järjestelmätasojen muutosten toteutumista, joista ei tämän selvityksen aikana löytynyt selviä viitteitä. Myös Suomen markkinan pieni koko asettaa rajoitteita laajamittaiselle kotiseuturahoitus-markkinalle. Tulevaisuuden elinvoimalahjoittamisen visiot ovat osin toteutettavissa nykyisen lainsäädännön ja elinvoimapolitiittisen viitekehyksen sisällä, osin uudelle tasolle pääseminen edellyttää myös lainsäädännöllistä hienosäätöä.

Mahdollisia lainsäädännöllisiä muutostarpeita liittyy kuntien rahankeräysmahdollisuuden laajentamisella erilaisiin kehityshankkeisiin sekä kotiseuturahoittamisen verotusvähennysoikeuden mahdollistamiseen. Jo nykyisellään yritysten lahjoitukset yleishyödyllisiin kohteisiin, kuten kulttuuriin tai tieteeseen ovat verovähennettäviä, vastaava verovähennysoikeus tulisi laajentaa myös yksityishenkilöille.

Tietoisuutta olemassa olevista työkaluista varainhankintaan tulisi parantaa ja mahdollisuuksia käyttää aktiivisemmin ja johdonmukaisemmin (mm. pienkeräys, helppona tapana kerätä 10 000 euroon asti lahjoituksia yleishyödyllisiin hankkeisiin, joukkorahoitusalus, jotka tarjoavat valmiin alustan oman hankkeen esittelyyn ja rahoituksen keräämiseen, vastikkeella tai ilman, kannatustuotteiden myynti verkkokauppa-alustoilla jne.)

- 3. Rahan lisäksi kotiseutulahjoittaminen voisi parhaimmillaan tuoda myös osaamista ja verkostopääomaa yhteisesti jaettavaksi.**

Monet aiemmat asukkaat, kausiasukkaat ja vierailijat olisivat motivoituneita tuomaan osaamistaan paikallisen kehittämisen käyttöön, mikäli tähän olisi tarjolla helposti saavutettavia kanavia ja keinoja. Mökkiläisparlamenttien rinnalla muut epäviralliset ryhmät, oppilaitosten alumnitoiminta, kylä- ja kaupunginosayhdistykset voisivat toimia uuden ideoinnin, yritysmentoroinnin tai paikallisten talkoiden ja ongelmanratkaisun

kanavana. Kasvokkaisten tapaamisten rinnalle voitaisiin hyödyntää myös digitaalisia alustoja.

4. Vapaaehtoisuuteen perustuva malli on kannatettava, mutta edellyttää riittävän kannustinjärjestelmän ja eri toimijoita hyödyttävän vaihdannan logiikan syntymistä.

Rahoituksen pyytämisen täytyy olla vapaaehtoisuuteen perustuvaa, sillä suuri osa ihmisistä ei missään nimessä halua rahoittaa kuntiin liittyviä hankkeita, joiden he kokevat olevan tarpeetonta, joko kilpailevan valtionosuuksien tasausjärjestelmän kanssa tai kuluttajien valinnat, joilla tuetaan paikallisten yritysten tuotteita. Erilaisia matalan kynnyksen (rahoitus)mahdollisuuksia kannattaa lisätä, pikemmin kuin esimerkiksi perinteisempää, sitoutumista vaativaa yhdistystoimintaa.

Japanissa keskeisiä lahjoittamisen motivaatiotekijöitä ovat olleet verovähennysmahdollisuus sekä kiitoslahja. Koska selvityksessä verovähennysoikeus on suljettu toimeksiannon ulkopuolelle, mahdollisella kokeilulla tulisikin selvittää, syntyykö Suomen kontekstissa riittävä kannustinjärjestelmä a) itselleen tärkeiden ja mielekkäiden asioiden toteutukseen/ kehittämiseen osallistumisesta ja b) vastikkeesta. Vastikkeellisessa mallissa on turvattava riittävä ansaintalogiikka ja tulonmuodostus eri osapuolille. Siemenrahana voisi toimia esimerkiksi julkisen toimijan, kuten kunnan tai valtion alkupanostus.

Kokeilut voidaan viestinnällisesti laatia edistämään tärkeäksi katsottua missiota, esim. luontokatoon, hiilineutraalisuuteen, lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen.

Alla on tiivistetty kolmen ehdotettavan mallin sekä kokeilun tavoite, toimijat ja tarvittavat toimet. Kaikissa kokeiluissa tavoitteena olisi:

- » Rakentaa ja testata käytännössä toimintamallia, jonka pohjalta kotiseutulahjoitusjärjestelmä voisi toimia.
- » Testata, millainen kannustinjärjestelmä mallin pohjalta mahdollisesti rakentuisi ja voisiko se toimia (ilman verovähennysoikeutta) sekä miten kansalaiset ja yritykset saadaan kiinnostumaan malliin osallistumisesta. Tavoite olisi testata motiivien lisäksi toimivia kriteerejä ja kannustimia.
- » Testata mallin soveltumista erilaisiin kuntiin ja toimintaympäristöihin. Käyttökohteiden valikoitumisessa ja viestinnässä on kaikissa kolmessa mallissa paikallisyhteisöillä merkittävä rooli.
- » Kartoittaa olemassa olevaa toimijakenttää, ml. digitaalisia alustoja, jotka tehtävään soveltuisivat.
- » Tehdä toimintamallia sekä sen soveltamiseen käyviä välineitä tunnetuksi laaja-alaisesti (kunnat, yritykset, kuntalaiset)

6. Vaihtoehtoiset mallit kokeilujen pohjaksi

VAIHTOEHTO 1: Kotiseuturahoitus vastikkeellisena joukkorahoitusmallina

Vaihtoehto 1 nojaa vahvimmin Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmän esimerkkiin ja sen alustatalousnäkökulmaan. Jos malli todettaisiin sellaiseksi, että sen kaltaista toimintaa olisi kannattavaa jatkaa, toimijajoukko voisi lähteä kasvamaan ja Japanin mallin kaltaista alustaekosysteemiä rakentumaan. Alustaekosysteemiä ei synnytetä (tai voida synnyttää) kokeilussa, vaan oletus on, että jos malli on kannattava, se lähtee mallin ympärille muodostumaan itsestään, kunhan lainsäädäntö ei sitä estä.

Kuva 11. Kotiseuturahoitus vastikkeellisena joukkorahoitusmallina.

TAVOITE: yleishyödyllisten, paikallisista tarpeista kumpuavien hankkeiden toteuttaminen joukkorahoituksen tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäen sekä markkinoiden synnyttäminen paikallisille/ kotimaisille yrityksille tarjoamalla vastikkeita.

TOIMIJAT

- » Vaihtoehdossa 1 varainkeruun **organisoiva toimija olisi kansallisella tasolla toimiva säätiö tai yhdistys**, jonka toiminta on riittävän vakaata ja jota pidetään yleisesti ottaen

luotettavana toimijana (esimerkiksi Suomen Kulttuurirahasto ja sen maakunnalliset rahastot). Kansallisen tason toimija muodostaisi kokeilumallissa sateenvarjon, jonka avulla paikallisia kampanjoita ja varainkeruuta organisoitaisiin. Tämä sateenvarjotoimija vastaisi yleisellä tasolla mallin toiminnasta viestimisestä ja markkinoinnista, yhteystahona paikallisiin kumppaneihin sekä digitaaliselle alustalle, jonka kautta kokeilu toteutettaisiin. Lisäksi sateenvarjotoimija vastaisi kokeiluhankkeen hallinnoinnista ja toimeenpanosta.

- » Sateenvarjotoimijan yhteyteen / alle perustettaisiin varainkeruumallia varten **alueelliset rahastot**. Rahastot voisivat olla esimerkiksi maakuntakohtaisia, ja niiden hallinnasta vastaisivat alueellisista toimijoista muodostettu toimikunta. Toimikunta vastaisi rahaston kautta toteutettavaksi valittavien käyttökohteiden / kampanjoiden hyväksynnästä sekä päättäisi rahaston kautta kerätyn rahoituksen ohjaamisesta sille osoitettuihin käyttökohteisiin.
- » Paikallisella tasolla toimeenpano voisi tapahtua esimerkiksi erilaisten **paikallisten yhdistysten** kautta. Paikalliset yhdistykset ideoisivat yhdessä niin kuntalaisten kuin esimerkiksi kausiasukkaiden kanssa kampanjat, joihin haettaisiin rahoitusta mallin avulla.
- » **Kunnat** voisivat olla mukana kumppaneina idean suunnittelussa ja varainkeruun onnistuessa hankkeen toteutuksessa, esimerkiksi tarjoamalla toteutettavalle hankkeelle fyysisen tilan (esim. kuntoportaiden rakentaminen).
- » Rahoittajina toimisivat yksittäiset kunnassa tai sen ulkopuolella asuvat **ihmiset**. Alustan kautta "rahoittajat" saisivat halutessaan valita vastikkeena kannatustuotteen, jotka ovat tyypillisesti paikallisia elintarvikkeita, lahjaesineitä tai palveluja.
- » **Yritykset** olisivat mukana vastikkeen tuottajina. Mallissa olisi selkeät kriteerit vastikkeille (esim. kotimaisuus).

Lyhytkestoisella mallin kokeilulla ei voida vielä todeta, olisiko mallista pitkäaikaiseksi tai jatkuvaksi toimintamalliksi, mutta sen avulla voidaan todentaa suomalaisten aitoa halukkuutta osallistua tämän kaltaiseen toimintaan, osallistumisen kannustinjärjestelmän syntymistä sekä tulonmuodostumisen logiikkaa. Pitkäkestoisen, useamman vuoden kokeilun avulla voitaisiin testata paremmin, olisiko suomalaisilla kiinnostusta osallistua tämän kaltaisiin joukkorahoituskampanjoihin pitkäkestoisesti (esim. jatkuvat kuntakohtaiset kampanjat). Kuten Japanissakin, myös Suomessa mallin käytön jatkuessa

sen ympärille voisi rakentua laajempikin liiketoimintaekosysteemi, jossa esimerkiksi eri yritykset löytäisivät luontaisen paikkansa osana arvoketjua.

Toimet

1. Kokeilun alueen määrittäminen (esim. 2 maakuntaa / aluetta) (ennen kokeilua)
2. Kokeilubudjetin varaaminen (riippuen kokeilun pituudesta, toteutusaika minimissään vuosi) (ennen kokeilua)
3. Sopivan kattotoimijan tunnistaminen ja rekrytointi (esim. Kulttuurirahaston ko. maakuntarahastot) (ennen kokeilua)
4. Kokeilun alueen paikallisten toimijoiden aktivointi (ennen kokeilua ja kokeilun aikana)
5. Sopivien verkkoalustojen tunnistaminen (kokeilun aikana)
6. Vastikkeiden kriteereiden määrittäminen
7. Vastikeportfolion rakentaminen (kokeilun aikana)
8. Rahoitettavien kampanjoiden tunnistaminen ja muotoilu (kokeilun aikana)

VAIHTOEHTO 2: Kotiseuturahaus vastikkeettomana joukkorahoitusmallina, jossa osallistuvan budjetoinnin piirteitä ja varainkerääjänä toimii säätiö tai yhdistys, ja kunta sitoutuu prosessiin osarahoittajana

Vaihtoehtoon 2 mukainen malli nojautuu erityisesti olemassa oleviin, nykyisen lainsäädännön puitteissa oleviin mahdollisuuksiin hyödyntää joukkorahoitusta paikallisten, elinvoimaisuutta tukevien hankkeiden toteutusta. Verrattuna vaihtoehtoon 1 mallissa on kunnalla laajempi rooli.

Joukkomuotoisia hankkeita, joissa kuntaorganisaatio on ollut mukana osarahoittajana, on Suomessa kokeiltu tähän mennessä erityisesti isommissa kunnissa. Vaihtoehtoon 2 mukaista mallia testaavan kokeilu- ja kehittämishankkeen tavoitteena olisikin siten ennen kaikkea:

- » testata, miten hyvin joukkorahoittaminen toimii maaseutumaisilla ja harvaan asutuilla alueilla, joissa kunnan oma väestöpohja on pienempi ja siten ulkopaikkakuntalaisten mukaan saaminen kampanjoiden rahoitukseen
- » tehdä joukkorahoituksen mahdollisuudet kunnille ja paikallisyhteisöille tunnetummaksi sekä kerätä kokemuksia, joiden perusteella

käyttömahdollisuuksista voidaan jatkossa viestiä paremmin sekä kehittää toimintamalleja kuntien ja paikallisyhteisöjen tueksi.

Vaihtoehdossa 2 varainkeruu toteutettaisiin vastikkeettomana mallina, jolloin osallistumisen motiivina korostuu halu osallistua itselleen tärkeiden paikkojen tukemiseen tai itselleen mielekkäiden kampanjoiden toteutukseen. Tästä syystä mallissa erityistä huomiota tulisi kiinnittää sopivien kampanjoiden rakentamiseen, tarinallistamiseen, viestintään sekä markkinointiin

Kehittämis- ja kokeiluhankkeeseen mukaan voitaisiin valikoida pilottialueita erityisesti harvaanasutulta maaseudulta. Pilottialueiksi voitaisiin tunnistaa alueita, joilla on esimerkiksi korkea kausiasukkaiden tai matkailijoiden määrä sekä alueita, joilla matkailijoiden ja kausiasukkaiden määrä on matalampi.

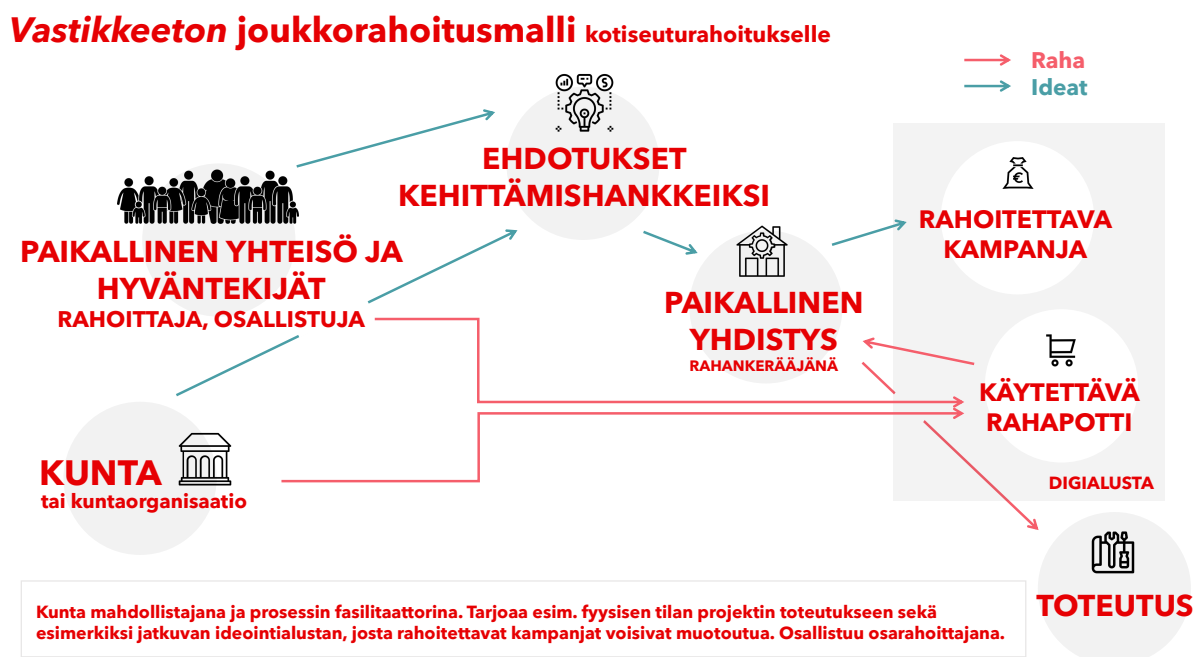
Joukkorahoitukseen valittavien kohteiden ideointi ja valinta voisi tapahtua kunnassa itse joukkorahoituksesta erillisenä kampanjana (esim. osallistuvan budjetoinnin ideaa noudattaen). Paikallisten toimijoiden kuten paikallisyhdistysten rooli on tässäkin mallissa kuten ensimmäisessä mallissa keskeinen, sillä varainkerääjänä (kampanjan) omistajana mallissa toimisi yhdistys- tai säätiömuotoinen toimija. Rahoitettavien kampanjoiden ideointi ja toteutus tarjoaisi mahdollisuuden vahvistaa alueen käyttäjien mahdollisuuksia osallistua kehittämistoimien suunnitteluun ja toteutukseen (vrt. place making). Mahdollisia alueellisia toimijoita voisivat olla esimerkiksi paikalliset leader-ryhmät, asukasyhdistykset tai urheiluseurat.

Kunta osallistuu kokonaisuuteen osoittamalla maksimisumman, jolla sitoutuu osarahoittamaan toteutettavaa kampanjaa. Kunnan lopullinen osuus voi määräytyä esimerkiksi x prosentin suuruudessa suhteessa joukkorahoituksen kautta kerättyyn rahoitukseen. Lisäksi kunta voi sitoutua tarjoamaan toteutettavalla hankkeella esimerkiksi fyysisen tilan (kuten maa-alueen).

Toimet ja prosessin eteneminen

1. Paikallisesti toteutettavien hankkeiden ideointi, kuten esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin prosessissa
2. Toteutettavan kampanjan/ kampanjoiden valinta
3. Kampanjan omistajan määrittäminen (yhdistys tai säätiö)

4. Kampanjan omistaja neuvottelee kunnan kanssa; Kunta osoittaa x euron suuruisen budjetin / vastinrahoituksen
5. Kampanjan omistaja käynnistää joukkorahoituskampanjan; joukkorahoituksen kerääminen Mesenaatti.fi - tms. alustan kautta
6. Kehittämistoimen toteutus

Kuva 12. Kotiseuturahoitus vastikkeettomana joukkorahoitusmallina.

Toimet ja prosessin eteneminen

1. Kehittämisen- ja kokeiluhankkeeseen soveltuvan rahoituksen varmistaminen
2. Hankkeen toteutuksen suunnittelu
3. Pilottialueiden valinta ja paikallisten toimijoiden aktivointi
4. Kehittämisen- ja kokeiluhankkeen toteuttaminen (esim. pilottien toteutus 1 vuosi)
5. Sopivien verkkoalustojen tunnistaminen (kokeilun aikana)
6. Rahoitettavien kampanjoiden tunnistaminen ja muotoilu (kokeilun aikana)

VAIHTOEHTO 3: Kannatuskuntalaisuuteen perustuva kotiseuturahoitus toteutetaan kuntien kannatusyhdistysmallina, jossa kannatuskuntalaisten jäsenmaksut ohjataan paikallisten kehittämistoimien toteuttamiseen

Kannatusyhdistysmallissa toimintaan osallistumisen motivaatio on rinnastettavissa Japanin mallissa oleelliseen kotiseututunteeseen. Mallissa kunnille perustettaisiin kannatusyhdistys, jonka jäseneksi niin nykyiset kuin entisetkin kuntalaiset sekä esimerkiksi kausiasukkaat voisivat liittyä. Yhdistys kerää jäseniltään jäsenmaksun. Jäsenmaksuista kerääntyisi rahoituspotti, jonka avulla voitaisiin rahoittaa paikallisia, tärkeitä kehittämishankkeita.

Käyttökohteiden valikoitumisessa koko paikallisyhteisöllä on merkittävä rooli. Paikalliset mukaan lukien asukkaat, kausiasukkaat, yritykset sekä kunta voisivat ehdottaa kannatusyhdistykselle käyttökohteita, jotka kannatusyhdistys voisi itse toteuttaa jäsenmaksuista kerätyllä rahoituksella. Vaihtoehtoisesti kannatusyhdistys voisi tehdä lahjoituksen kunnalle, joka voisi käyttää lahjoitusvarat kannatusyhdistyksen osoittamaan käyttötarkoitukseen.

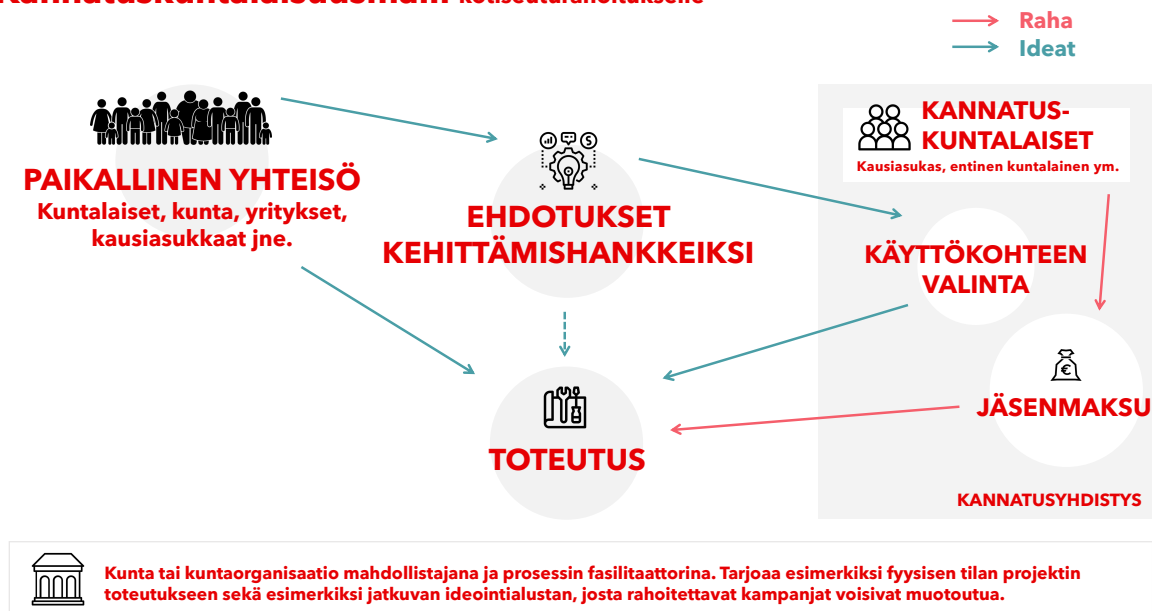
Malli vaatisi kuitenkin kannatusyhdistysten perustamisen ja esimerkiksi yhdistysten sääntöjen muotoilun siten, että ne mahdollistaisivat mallin mukaisen toiminnan. Yhdistys tarvitsi myös hallituksen tai muun vastaavan toimielimen. Mallin käytännön toimivuus voi olla haasteellista, sillä ennestään tiedetään yhdistystoiminnan haasteeksi muun muassa haluttomuuden sitoutua yhdistysten hallitustyöskentelyyn.

Kansallisella tasolla paikalliset kannatusyhdistykset voisivat olla osa kansallista keskusyhdistystä, joka voisi tukea paikallisyhdistysten toimintaa muun muassa laatimalla yhteiset yhdistyssäännöt ja tukemalla yhdistysten hallinnointia.

Mallin kantavana ideana on se, että suomalaiset olisivat kiinnostuneita ja halukkaita tukemaan itselleen tärkeitä alueita maksamalla säännöllisesti jäsenmaksua valitsemalleen kannatusyhdistykselle. Kannatusyhdistysmallissa näkökulma on kuitenkin taloudellista varainkeruuta laajempi. Kannatusyhdistyksen kautta kannatusjäsenet voisivat tarjota laaja-alaisemmin omaa sosiaalista ja osaamispääomaansa paikallisten yhteisöjen käyttöön esimerkiksi paikallisten yritysten tai urheiluseurojen mentorointiin.

Mallin toteutuksessa auttaisi se, että pitkään keskustelussa ollut “sivistyslahjoitus”¹ toteutettaisiin eli myös luonnollisille henkilöille annettaisiin verovähennysoikeus lahjoituksista niille yleishyödyllisille tahoille, jotka Verohallinto on nimennyt tuloverolaissa olevan yhteisöjen lahjoitusvähennystä koskevan 57 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti. Muutoksen voisi tehdä lisäyksellä tuloverolain (TVL) 98 a §:än. Sen mukaan luonnollinen henkilö ja kuolinpesä saa nykyisin vähentää puhtaasta ansiotulostaan vähintään 850 euron ja enintään 500 000 euron suuruisen rahalahjoituksen yliopistolle. Kotiseutulahjoituksen monipuolisuutta ja vaikuttavuutta parantaisi se, että kokeilun ajaksi luonnollinen henkilö voi tehdä vähennyksen verotuksessaan myös lahjoituksesta yleishyödylliselle yhteisölle.

Kannatuskuntalaisuusmalli kotiseuturahoitukselle

Kuva 13. Kotiseuturahoitus kannatuskuntalaisuusmallina.

Toimet ja prosessin eteneminen

- » Kehittämis- ja kokeiluhankkeeseen soveltuvan rahoituksen varmistaminen
- » Hankkeen toteutuksen suunnittelu (ml. yhdistysten sääntöjen yhteensovittaminen lahjoittamisen kanssa, kuntien aktivointi mukaan kumppaniksi)
- » Pilottialueiden valinta ja paikallisten toimijoiden aktivointi
- » Kehittämis- ja kokeiluhankkeen toteuttaminen (esim. pilottien toteutus 1 vuosi)
- » Sopivien verkkoalustojen tunnistaminen (kokeilun aikana)

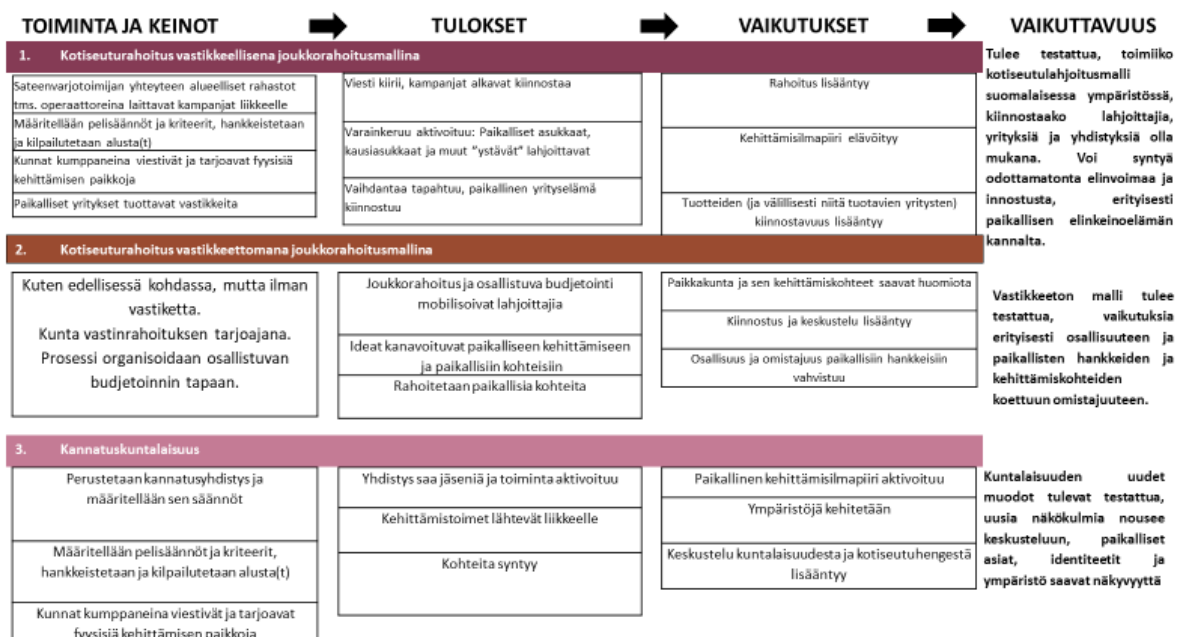
¹ Säätiöt ja rahastot: <https://saatiotrahastot.fi/juttuarkisto/sivistysvahennys-on-kulttuurin-robinhood/>

- » Rahoitettavien kampanjoiden tunnistaminen ja muotoilu (kokeilun aikana)
- » Mahdollinen lainsäädännön muutos (ns. sivistyslahjoituksen mahdollistamiseksi)

6.1 Mallien mahdollinen vaikuttavuus

Vaikuttavuuden arvioiminen on tässä vaiheessa käytännössä mahdotonta. Käydessämme läpi Japanin Furusato Nozei -mallin historiaa tähän mennessä, kävi hyvin selväksi, että sen kehitys on ollut niin monen tekijän summa, ettei kukaan olisi kyennyt sitä suunnittelemaan tai sen vaikutuksia tai kehityskäänteitä ennakoimaan. Kaikilla kokeiluilla on oma kehityspolkunsa ja elinkaarensa, joista oppiminen edellyttää systemaattista vaikutusmallin ja työhypoteesien muotoilua ja siitä huolimatta tärkeimmät opit ovat todennäköisesti asioita, joita ei ole osattu ennakoida.

Kaikissa kolmessa mallissa pyritään saamaan vaikutuksia paikallisen elinvoiman kannalta, ensimmäisessä erityisesti paikallisen elinkeinoelämän kannalta (onko yrityksillä kiinnostusta lähteä mukaan, onko tuotteita, jotka kiinnostavat lahjoittajia jne.), toisessa osallisuuden kannalta ja kolmannessa kuntalaisuuden ja kuntaidentiteettien uudelleenrakentumisen kannalta. Kaikissa kolmessa on nähdäksemme potentiaalia muuttaa tapoja, joilla paikallinen yhdistyselämä, muualla asuvat kuntaan suhteen omaavat henkilöt ja kunnan omat toimijat muodostavat verkostoja, yhteisöjä ja paikallisten kehittämishankkeiden ja ideoiden omistajuutta.

Lähteet

Forssell (2021). ”Japanilainen innovaatio tuo elinvoimaa pieniin kuntiin”, Saatavilla HybridiSuomi: <https://hybridisuomi.fi/artikkelit/japanilainen-innovaatio-tuo-elinvoimaa-pieniin-kuntiin/>

Hoda, T. (2014). 地方自治体のふるさと納税を通じたクラウドファンディングの成功要因—北海道東川町のケース分析— What makes crowdfunding successful in municipalities? A case study from Higashikawa. 商学討究 64(4), 257–272.

Mäenpää, P. & Feahnle, M. (2021). Neljäs sektori — Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa, Vastapaino.

Koike, T. (2007). 地方税財政改革と税収の地域間格差—ふるさと納税を巡る議論を超えて— Regional tax renovation and regional inequalities in tax income: Beyond the discussion on furusato nozei. 調査と情報—ISSUE BRIEF— 593. Tokyo: National Diet Library.

Kurjenoja, J. (2022). Digioistamisen trendejä ja digitaalinen ostaminen 2021, Kaupan Liiton julkaisuja.

Manninen, M. (2020). Hyvän aikeet, Miksi autamme ja mitä siitä seuraa. Atena Kustannus.

Ryynänen, T., Hyyryläinen, T. ja Umeda, R. (2021). Digitaaliset alustaekosysteemit ja kuntien elinvoima – tapaustutkimus Japanista. Kunnallissalan kehittämissäätiön julkaisuja, 39/2021. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/03/39_digitaaliset-alustaekosysteemit.pdf

Taloustutkimus (2022). Hyväntekeväsiyyystutkimus.

Tsuchiya, N. (2009). ふるさと納税制度の問題点 Problems of the furusato nozei system. 国士館法研論集 10, 23–50.

Vaittinen, R. (2020a). ”Harmaantunut Japani – minkälaisen esimerkin se tarjoaa Suomelle?” julkaisussa Sorsa, T. (toim.) Kestävän väestönkehityksen Suomi: väestöliiton

väestöpoliittinen raportti 2020. Väestöliitto:

<https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/kestavan-vaestonkehityksen-suomi/#contents-list>.

Vaittinen, R. (2020b). Väestö vanhenee kuten Japanissa – olisiko opittavaa? Tela-artikkelit, 28.9.2020, <https://www.tela.fi/2020/09/28/vaesto-vanhenee-kuten-japanissa-olisiko-opittavaa/>.

Vesala, E. (2018). Lahjoittajälähtöisyys varainhankinnassa – lahjoittajan motiivit ja osallisuuden kokemus, HUMAK, ProGradu-tutkielma.

Vuorinen, E. (2012). Hyvä teko, parempi mieli? Rahallinen kuluttaminen hyväntekeväisyyteen motiivien perusteella, ProGradu-tutkielma, Vaasan yliopiston kauppatieteellinen tiedekunta, markkinointi.

LIITE Kyselyjen toteutus

Selvityshankkeessa toteutettiin kaksi sähköistä kyselyä, joilla kartoitettiin suomalaisten näkemyksiä ja kiinnostusta Japanin kotiseutulahjoitusjärjestelmää vastaavaa mallia kohtaan.

Toinen kyselyistä oli kohdistettu kaikille suomalaisille mahdollisina lahjoittajina. Tämä avoimena verkkokyselynä toteutettu asukaskysely oli avoinna 15.6.2022-15.8.2022 välisen ajan. Kyselyä markkinoitiin erilaisten selvitystyön aikana järjestettävien tapahtumien yhteydessä sekä MDI:n sosiaalisen median kanavissa. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 103 vastaajaa, joista naisia oli 71 prosenttia ja miehiä 27 prosenttia. Kyselyn vastaajista 61 prosenttia identifioi vastaavansa kyselyyn kuntalaisena, 28 prosenttia kausiasukkaana ja 11 prosenttia muussa roolissa. Vastaajista 35 prosenttia oli 41-50 vuotiaita. Vastaajista suurin osa (lähes puolet) ilmoitti asuinmaakunnakseen Uudenmaan. Muiden maakuntien asukkaita kyselyyn vastasi selvästi vähemmän (1-9 vastaajan välillä). Yleisimpiä vastaajien synnyinmaakuntia olivat Uusimaa (20 vastaajaa), Kainuu (14 vastaajaa) sekä Pohjois-Pohjanmaa (13). Mökkimaakunnista yleisin oli Kainuu (15), Uusimaa (11) sekä Pirkanmaa (9).

Toinen kyselyistä suunnattiin suomalaisten maaseutumaisten kuntien viranhaltijoille sekä päättäjille. Kysely välitettiin henkilökohtaisena sähköpostikutsuna 285 kuntaan. Kyselyä ei toimitettu pääkaupunkiseudun, muiden suurien kaupunkien sekä keskuskaupunkien viranhaltijoille tai päättäjille. Kohderyhmään kuuluvista kunnista kutsu lähetettiin keskeisille viranhaltijoille sekä hallitusten ja valtuustojen puheenjohtajistoille. Kyselyyn vastasi 30 henkilöä, joista 15 ilmoitti vastaavansa kyselyyn kunnan viranhaltijana, 13 kunnan luottamushenkilönä ja 2 muussa roolissa. Vastaajia oli yhteensä 28 kunnasta. Kahdesta kunnasta kyselyyn vastasi kaksi henkilöä.